

CAPÍTULO I. Testimonios bíblicos sobre el *marzeah*

1. Sala/casa del banquete

Da 5,10a

מִלְפָּתָא לְקַבֵּל מַלְי מִלְפָּא וְרַבְרְבָנוּהִי לְבֵית מִשְׁתָּיָא (domum convivii) עֲלִלְתָּ

Je 16,8

וּבֵית־מִשְׁתָּה לֹא־תָבוֹא לְשִׁבַת אוֹתָם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת
εἰς οἰκίαν πότου (domum convivii) οὐκ εἰσελεύσῃ συγκαθίσαι μετ' αὐτῶν τοῦ φαγεῖν
καὶ πιεῖν (comedas et bibas)

Est 7, 8

וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִנֶּגֶת הַבַּיִת אֶל־בֵּית מִשְׁתָּה הַיַּיִן (convivii locum) וְהָמֶן נָפַל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר
אָסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת־הַמֶּלֶכָה עִמִּי בַּבַּיִת הַזֶּה וְצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי
הָמֶן חָפוּ

Ca 2,4

הַבִּיאֵנִי אֶל־בֵּית הַיַּיִן וְהִגְלוּ עָלַי אֶת־הָכֶה
εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου (in cellam vinariam) τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπη

---

¹ Qere: עלה

Ece 7, 2

טוב ללכת אל-בית-אבל מלכת אל-בית משתה באשר הוא סוף כל-האדם ויהי יתן אל-לבו
ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους (ad domum luctus) ἢ ὅτι πορευθῆναι εἰς οἶκον
πότου (ad domum convivii) καθότι τοῦτο τέλος παντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ζῶν δώσει
εἰς καρδίαν αὐτοῦ

2. *Marzeah* según Am 6,4-7 y Je 16,5-9

§ I 1

MAPA DE ISRAEL

2.1. *Marzeaḥ* según Am 6,4-7

TM

4 השִׁכְבִּים עַל־מִטּוֹת שֵׁן וְסִרְחִים עַל־עֲרֻשׁוֹתָם וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וְעֹנְלִים מִתּוֹךְ מִרְבֵּק

5 הַפְּרָטִים עַל־פִּי הַנְּבֵל כְּדוֹד חָשְׁבוּ לָהֶם כְּלִי־שִׁיר

6 הַשְּׂתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן וְרֵאשִׁית שְׂמָנִים יִמְשְׁחוּ וְלֹא נִחְלוּ עַל־שֶׁבֶר יוֹסֵף

7 לָכֵן עֲתָה יִגְלוּ בְּרֵאשֵׁי גֹלִים וְסָר מִרְזַח סְרוּחִים

Tg.

4 דשכבין על ערסן דמכבשן בשין דפיל ועימק יון על ערסתהון ואכלין פטימין מענא

ועגלין מגו רבקה

5 דמנן על פום נבלא כדויד אתקיננו להון מני זמרא

6 דשתן בפילוון דכסף חמר וריש משחין טבין מתמשחין ולא כאיב להון על תבריה

דישראל

7 בכין יגלון כען בריש גלן ועידי מנהון מרוזחין ומככין

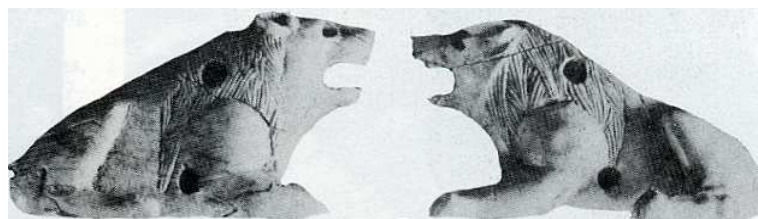
LXX

Vg.

4 οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων ⁴qui dormitis in lectis eburneis et lascivitis
 καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμαῖς in stratis vestris qui comeditis agnum de
 αὐτῶν καὶ ἔσθοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων grege et vitulos de medio armenti ⁵qui
 καὶ μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων canitis ad vocem psalterii *sicut David*
 γαλαθηνά 5 οἱ ἐπικροτοῦντες πρὸς τὴν putaverunt se habere vasa cantici ⁶bibentes
 φωνὴν τῶν ὀργάνων ὡς ἔστῶτα in fialis vinum et optimo unguento delibuti
 ἐλογίσαντο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα 6 οἱ et nihil patiebantur super contritione Ioseph
 πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον καὶ τὰ ⁷quapropter nunc migrabunt in capite
 πρῶτα μύρα χριόμενοι καὶ οὐκ ἔπασχον transmigrantium et auferetur factio
 οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ Ἰωσηφ 7 διὰ τοῦτο lascivientium
 νῦν αἰχμάλωτοι ἔσονται ἀπ' ἀρχῆς
 δυναστῶν καὶ ἐξαρθήσεται χρεμετισμὸς
 ἵππων ἐξ Εφραιμ

§ I 2

MARFILES DE SAMARIA

Leones rugiendo

Infante sobre un loto

Esfinge alada de Samaria

León luchando con un buey

§ I 3

“FIESTA DE ASURBANIPAL” (PALACIO REAL DE NÍNIVE)

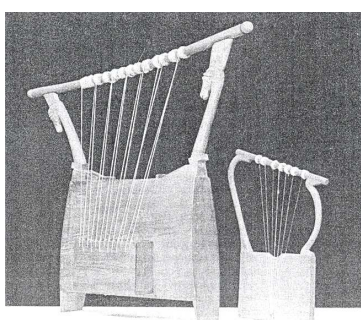

(British Museum, Londres)

§ I 4

LIRAS ANTIGUAS

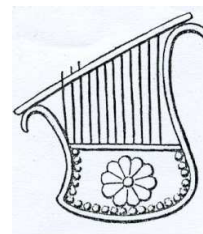

Reconstrucción de antiguos instrumentos egipcios:
un *nebel* y un *kinnor* (?)

Tres músicos cautivos (*British Museum*, Londres)

Monedas de la Segunda Revolución judía,
época de Bar Kokhba (132 d.C.). Liras
simétricas

Lira en el sello "perteneciente a Ma'adanah,
la hija del rey",
hallada probablemente en Jerusalén(?)

2. *Marzeah* según Je 16,5-9

TM

5 כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־תְבוּא בַּיַּת מְרוֹחַ וְאֶל־תֵּלֶךְ לִסְפוֹד וְאֶל־תִּנְדֹּר לָהֶם כִּי־אֶסְפְּתִי אֶת־שְׁלוֹמוֹ
מֵאֵת הָעַם־הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־הַרְחָמִים
6 וּמִתּוֹ גְּדִלִים וְקִטְנִים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת לֹא יִקְבְּרוּ וְלֹא־יִסְפְּדוּ לָהֶם וְלֹא יתְנַדְּדוּ וְלֹא יִקְרַח לָהֶם
7 וְלֹא־יִפְרְסוּ לָהֶם עַל־אֲבָל לְנַחֲמוֹ עַל־מֵת וְלֹא־יִשְׁקוּ אוֹתָם כּוֹס תְּנַחֲוִים עַל־אֲבִיו וְעַל־אִמּוֹ
8 וּבֵית־מִשְׁתָּה לֹא־תְבוּא לְשֶׁבֶת אוֹתָם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת
9 כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מִשְׁבִּית מִן־הַמְּקוֹם הַזֶּה לְעֵינֵיכֶם וּבִימֵיכֶם
קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִיחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלֵה

Tg.

5 אַרִי כַדְנָן אִמַר יוֹי לֹא תִיעוֹל לְבֵית מְרוֹחָא וְלֹא תִהוּךְ לְמִסְפַּד וְלֹא תִדּוּי לְהוֹן
אַרִי כְנִישִׁית יֵת שְׁלִמִי מִן עֵמָא הַדִּין אִמַר יוֹי יֵת חֲסֵדָא וִית רַחֲמֵי
6 וִימֹתוֹן רַבְרַבִּין וְדַעֲדַקִּין בְּאַרְעָא הַדָּא לֹא יִתְקַבְּרוּן וְלֹא יִסְפַּדוּן לְהוֹן וְלֹא
יִתְהַמְמוּן וְלֹא יִמְרִטוּן לְהוֹן
7 וְלֹא יִפְרִסוּן לְהוֹן עַל אֲבֵלָא לְנַחֲמוֹתֵהוֹן עַל מִיתָא וְלֹא יִשְׁקוּן יִתְהוֹן כּוֹס תְּנַחֲוִיָּין
גַּבְר עַל אֲבוּהִי וְעַל אִמִּיהָ
8 וּבֵית אֲסַחְרוֹתָא לֹא תִיעוֹל לְאַסְחָרָא עִמְהוֹן לְמִיכַל וְלִמְשִׁתֵּי
9 אַרִי כַדְנָן אִמַר יוֹי צְבָאוֹת אֱלֹהֵא דִישְׂרָאֵל הָאֲנָא מִבְּטִיל מִן אַתְרָא הַדִּין
לְעֵינֵיכֹון וּבִיזְמִיכֹון קַל בִּיעַ וְקַל חֲדוּא קַל חֲתַנִּין וְקַל כְּלָן

LXX

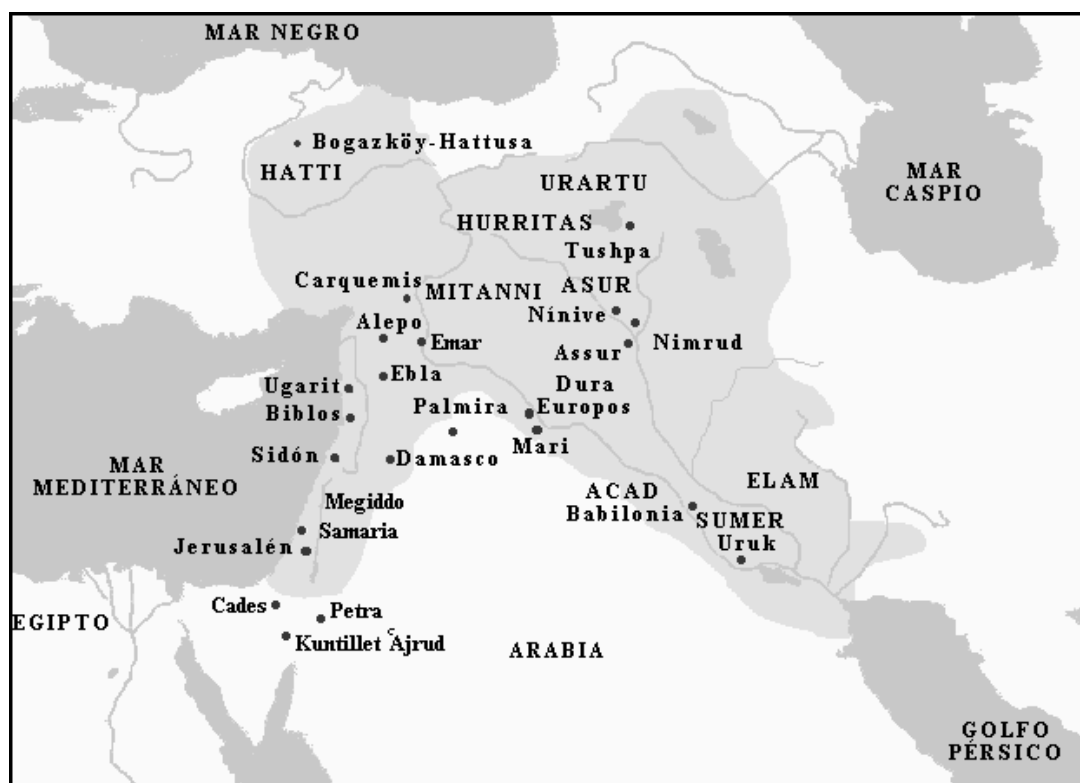
Vg.

5 τάδε λέγει κύριος μὴ εἰσέλθῃς εἰς ⁵haec enim dicit Dominus ne ingrediaris
 θίασον αὐτῶν καὶ μὴ πορευθῆς τοῦ domum convivii neque vadas ad
 κόψασθαι καὶ μὴ πειθήσῃς αὐτούς ὅτι plangendum neque consoleris eos quia
 ἀφέστακα τὴν εἰρήνην μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ abstuli pacem meam a populo isto dicit
 τούτου 6 οὐ μὴ κόψωνται αὐτούς οὐδὲ Dominus misericordiam et miserationes ⁶et
 ἐντομίδας οὐ μὴ ποιήσωσιν καὶ οὐ morientur grandes et parvi in terra ista non
 ξυρήσονται 7 καὶ οὐ μὴ κλασθῆ ἄρτος ἐν sepelientur neque plangentur et non se
 πένθει αὐτῶν εἰς παράκλησιν ἐπὶ incident neque calvitium fiet pro eis ⁷et non
 τεθνηκότι οὐ ποτιοῦσιν αὐτὸν ποτήριον frangent inter eos lugenti panem ad
 εἰς παράκλησιν ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ αὐτοῦ consolandum super mortuo et non dabunt
 8 εἰς οἰκίαν πότου οὐκ εἰσελεύσῃ eis potum calicis ad consolandum super
 συγκαθίσαι μετ' αὐτῶν τοῦ φαγεῖν καὶ patre suo et matre ⁸et domum convivii non
 πιεῖν 9 διότι τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ingredieris ut sedeas cum eis et comedas et
 Ἰσραηλ ἰδοὺ ἐγὼ καταλύω ἐκ τοῦ τόπου bibas ⁹quia haec dicit Dominus exercituum
 τούτου ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν καὶ Deus Israhel ecce ego auferam de loco isto
 ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν φωνὴν χαρᾶς καὶ in oculis vestris et in diebus vestris vocem
 φωνὴν εὐφροσύνης φωνὴν νυμφίου καὶ gaudii et vocem laetitiae vocem sponsi et
 φωνὴν νύμφης vocem sponsae

CAPÍTULO II. Testimonios del Oriente Próximo antiguo sobre el *marzeah*

§ II 1

CIUDADES SEMITAS OCCIDENTALES

2. *Marzeaḥ* según los testimonios del Próximo Oriente antiguo

2.1. Los testimonios más antiguos. Ebla (III mil a.C.)

TM 75.G.1372

TM 75.G.1443 XI.1-3

1 íbx4-túg 2-NI

a-da-ti-gú^{ki}-sù

wa

1 íbx3-túg-dar

dumu-nita

II

munu_x-ma-ni

4 íbx3-túg-dar

NE.DI

a-mu-tù

šu ba₄-ti

1 gu-dùl-TÚG 1 aktum-TÚG 1

íb+

III-TÚG-sa₆-GÚN

Du-da-sa

ugula mar-za-u₉

[REVERSO]

in ud

I

mar-za-u₉

itu-i-Si

2.2. Emar (II mil. a.C.)

Emar 466

- 85 iti Mar-za-ha-ni i-na u₄ 14 bu-qá-ra-tu₄
 86 i-na u₄ 16 ina sila.lím ar-ba ú-ši
 87 udu ša uru.ki ù ha-šá¹-nù ša dingir “lì”
 88 egir i-<na> sila.lím ar-<ba> i-la-ak i-na
 89 <u₄> šu-wa-tu-ma ša¹-du ša ^dIš₈-tár¹ i-na
 90 u₄ 17 ša-du ša ^dIškur 1 udu ša nu-pu-ha-<an-ni>
 91 <ina> é maš¹-ar¹-ti i-ša₁₀-ra-pu lú.meš
 92 mar-za-ḥu ša mi-Ki ninda na-ap-ta-na
 93 i-na dingi.meš ú-ba-lu mi-iš-li 1 udu
 94 lú.máš.<šu>.gíd.gíd

2.3. Ugarit. Los testimonios más numerosos (II mil. a.C.)

2.3.1. Textos acadios

RS 14.16

- (1) [iš-tu ũmi^m] an-ni-i-im
 (2) [a-na pa-ni ^{awi}lê^{pl.} šibûti (=ŠI) ^{pl.}ti
 (3) [ ] ^{awilê}pl. ma-ar-zi-ḥi
 (4) [ ] mârê^{pl.} Ti-su-pa-ri
 (5) [ ]-nu-me-na uⁿ Abdi-an-ta
 (6) [ ]-nu-me-na aḥu rabû u Abdi-an-tù aḥu šilḥru
 (7) [ ]-be-la^f A-na-ti-um-me

- (8) [... i-na] be-ri-šú-nu
-
- (9) [ ]ⁿ Abdi-an-tù
- (10) [ ]-na aḫê^{pl.} -šu
- (11) [... m]a-al-li
- (12) [ ]i-ba-tar i-na sūqi
- (13) [ ]i-zi-ir
- (14) [...š]u(?) išten^{en} li-im kaspim^{pl}
- (14b) [ ]i-na eqlēti^{ZUN} -šu[
- (15) [ ]-ti

[REVERSO]

- (16) [ ] šuqi (= SIL – LA)
- (17) [... Kī-ir(?)]-ru-na
- (18) [ ] mâr Ti-ya-rum
- (19) [ ] bu-qa-na
- (20) [pân - - - - mâr] Mu-na-ḫi-me
- (21) [pân - - - -] mâr Ku-ut-ta-na
- (22) [pân - - - -] mâr Šu-wa-an-da-na
- (23) [pân - - -]-un mâr Ḫu-ta-ši
- (24) [pân - - - d]a-un mâr Ši-ku-ti
- (25) [pân - - -]-du mâr Abdi-Ḫa-wa
- (26) [pân - - -]-ia-nu mâr Kī-ir-ru-na
- (27) [pân Mu -] na-ḫi-mu mâr Gur-pa-na
- (28) [pân Ta - m]ar(?)-te-nu mâr Ḫu-da-ši
- (29) [pân - - -]-bi-mu mâr Ta-me-ia
- (30) [pân - - -]-bi-bi-lu mâr Ia-ku-un-ni
- (31) Warad^{d.} NIN-URTA^{awil} ṭup-sar-rum

RS 15.88

- (1) iš-tu ²ûmi an-ni-im
 (2) ^lníq-me-pa mâr níq-ma-^{il}adu
 (3) šâr ^{al}u-ga-ri-it
 (4) it-ta-šI bît ^{amilM}mar-za-I
 (5) ù-id-din-šu
 (6) a-na ^{amilM}mar-za-i-ma
 (7) a-na mâr^M-šu-un
 (8) a-na da-ri-ti
 (9) ma-am-ma iš-tu qâti^{ti}-šu-nu
 (10) ú-ul i-laq-qi
 (11) ^{aban}kunuk šarri rabû
 (12) ^{lil}šamaš-šarru ^{um}ṭupšarrum

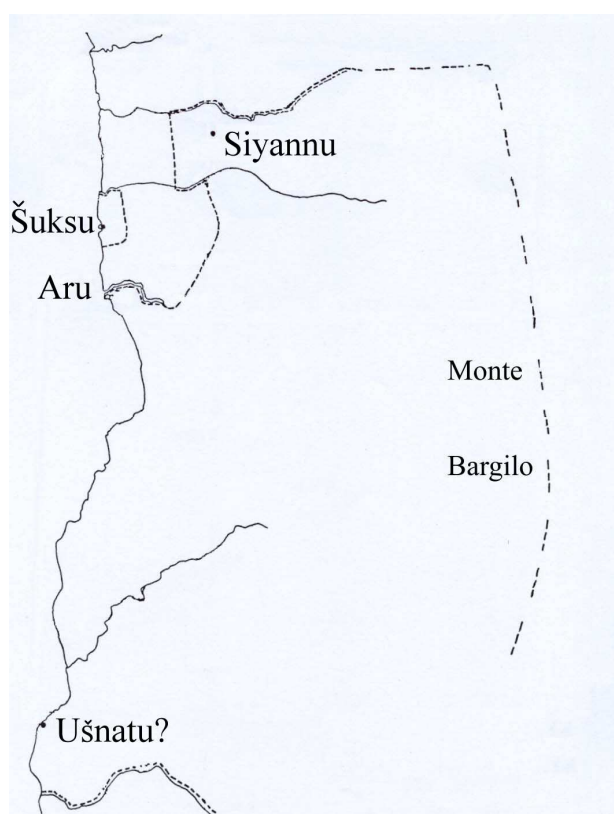
RS 15.70

- (1) [i]š-tu ûmi^{mi} an-ni-i-im
 (2) [a-n]a-pa-ni ^la-miš-tam-ra
 mâr ^lníq-me-pa
 (3) [š]âr ^{al}ú-ga-ri-it ^{amil}sākinu il-te-qi
 (4) bît ^{amilM}mar-ze-i ša ša-at-ra-na
 (5) ù it-ta-din bît ^lib-ra-mu-zi
 (6) [ki-i-m]a bîti-šu-nu
 (7) [bît ^{am}]ilMmar-ze-i ša ša-at-ra-na
 (8) ša-mi-id a-na ^{amil}sākini
 (9) ù bît ^lib-ra-mu-zi
 (10) ša-mi-id a-na ^{amil}mar-ze-i
 (11) ša ša-at-ra-na ù a-na mâr^M-šu-nu
 (12) ur₅-ra še-ra amîlu ma-am-ma-an
 (13) la-a i-la-qi
 (14) bît ^lib-ra-mu-zi
 (15) iš-tu qâti ^{amiM}mar-ze-i
 (16) ša ša-at-ra-na
 (17) iš-tu qâti mâr^M-šu-nu
 (18) a-di da-ri-ti
 (19) ^{aban}kunuk ^la-miš-tam-ra mâr
 níq-me-pa
 (20) [š]â[r] ^{al}ú-ga-ri-it

§ II 2

MAPA DE UGARIT

RS 18.01

- (1) iš-tu ²ûmi an-ni-i
- (2) aš-šum eqlât^M iši iskarâni
- (3) ša ^{il}ištar ħur-ri
- (4) ša i-na ^{al}šu-uk-sí
- (5) eqil ^{is}karâni
- (6) ^{il}ištar ħur-ri
- (7) be-ri ^{amil}mar-zi-i
- (8) ša ^{al}a-ri
- (9) ù be-ri
- (10) amil ^Mmar-zi-i
- (11) ša ^{al}si-ja-ni
- (12) amîlum a-na amîlum
- (13) la-a ub-bal-kat
- (14) ^{aban}kunuk ^lpa-di-ja
- (15) šâr ^{al}si-ja-ni

2.3.2. Textos alfabéticos

2.3.2.1. *KTU* 4.399 y *KTU* 4.642*KTU* 4.642

- (1) [ ]x[ ]
 _____
- (2) [mr]zḥ . ᵑn[t]
 _____
- (3) [ ]šir - šd . kr[m]
 _____
- (4) [ ]l mrzḥ . ᵑn[t]
 _____
- (5) [ ]l mrzḥ . ᵑn[t]
 _____
- (6) [l] mrzḥ . ᵑ[nt]
 _____
- (7) [mr]zḥ . ᵑn[t]
 _____
- (8) ...

KTU 4.399

- (1) [ ]ḡb . xx b . šrm
- (2) [ ]šd . irpn . t[ ]
- (3) [ ]š[ ]tt . šd .
- (4) xxš .xxga . ḥmš

- (5) šd . ʿmn . irm .
 (6) [t]n . ʿšrh . šd . tlt
 (7) zt . ʿxx . šbʿ . š[d]
 (8) ʿmy . bn . mrzḥ
 (9) tn . ʿšr . šd . b . ixx[ ]
 (10) [a]rbʿ . šd . b . šr
 (11) [ ]xi . šir . kbd
 (12) [ ]prt . ubyn
 (13) š[i]r . w . arbʿ

[REVERSO]

- (14) [h]m[š .]n
 (15) šd . [ ]
 (16) gx[ ]šd
 (17) [ ]txx
 (18) kx[ ]
 (19) šd . [ ]

2.3.2.2. *KTU 3.9*

- (1) mrzḥ
 _____
 (2) d qny
 (3) šmnn
 (4) b . bt w
 _____
 (5) w št . ibsn

- (6) lkm . w m (hm) . ag
- (7) rškm .
- (8) b . bty
- (9) ksp ḥmšm
- (10) is^c

[REVERSO]

- (11) w šm . mn
- (12) rb . al . ydd
- (13) mt . mrzḥ
- (14) w yrgm . l
- (15) šmmn . tn .
- (16) ksp . ṭql d ^cmnk
- (17) ṭqlm . yš^c
- (18) yph . iḥšp
- (19) bn . uḍrnn
- (20) w . ^cbdn
- (21) bn . sgld

2.3.2.3. Textos mitológicos. *KTU* 1.114 y *KTU* 1.21

A. *KTU* 1.114

- (1) il . dbḥ . b bth . mšd . ṣd . b qrb
- (2) hklh . ṣḥ . l qṣ . ilm . ṭḥmn
- (3) ilm . w tštn . tštn . y (yn) ^cd šb^c
- (4) trṭ . ^cd . škr . y^cdb . yrḥ
- (5) gbh . km . k[l]b yqtqt . ṭḥt

- (6) tlhnt . il . d yd^cnn
 (7) y^cdb . lhm d mşd . lh . w d l yd^cnn
 (8) y . lmn bqr htm . tñt . tlhñ
 (9) ^cttrt . w ^cnt . ymgy
 (10) ^cttrt . t^cdb . nşb lh
 (11) w ^cnt . ktp [[x]] bhm . yg^cr . tgr
 (12) bt . il pn (hn) .lm . rbl (klb) . t^cdbn
 (13) nşb . l inr . t^cdbn . ktp
 (14) b il . abh . g^cr . y**tb . il . wl
 (15) ašk[rt] il . y**tb . b mrzłh
 (16) yšt . [y]n . ^cd şb^c . tr**t . ^cd šk
 (17) il . hlk . l bth yštql .
 (18) l hzrh y^cmsn.nn . tkmm
 (19) w şnm . w ngşnn . hby .
 (20) b^cl . qrn . w dnb yłšn
 (21) b hrih . w tnth . ql . il . km mt
 (22) il . k yrđm . arş . ^cnt
 (23) w ^cttrt . tşdn . [   ]
 (24) q(?)l (?) . [.] şb^c[   ]******

...

[REVERSO]

- (25) [   ]xn . b[   ]
 (26) [^ct]trt .w ^cnt[   ]x[   ]
 (27) w bhm . ttb . [a]h(?)dh
 (28) km . trpa . hn n^cr

-
- (29) d yšt . l lşbh . hş^cr klb

(30) w riš . pqq . w šrh

(31) yšt aḥdh . dm zt . ḥrpnt

B. *KTU* 1.21

(1) [ ]m(?)rzʿy lk bty

(2) [b]ty . aṣḥkm [.] iqra

(3) [h]kly . aṭrh . rpum

(4) [l tdd . aṭr]h . l tdd . ilnym

(5) [ ]m(?)rzʿy . apnnk . yrp

(6) [y]km . rʿy . ht . alk

(7) [ ]tltt . amḡy . l bt

(8) [y b qr]b . hkly . w yʿn . il

(9) [ ]y . lk . bty . prim.

(10) [aṣ]ḥkm . iqrakm

(11) [b hk]ly . aṭrh . rpum

(12) [l tdd . aṭ]rh . l tdd . i[lnym]

(13) [ ]xrn[ ]

CAPÍTULO III. *Marzeaḥ* en otros pasajes bíblicos

1. Propuestas existentes

1.1. *Marzeaḥ* en Amós. Las propuestas de Barstad 1984

1.1.1. Am 2,7b-8

MT

7b וַאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל־הַנְּעֻרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קְדֹשִׁי
8 וְעַל־בְּגָדִים קְבָלִים יִטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וַיִּין עֲנוּשִׁים וַיִּשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם

Tg.

7b וגבר ואבוחיה אולין לות עולימתא בדיל לאחלא ית שמא דקודשי
8 ועל שויין דמשכון מסחרין בסטר איגוריהון וחמר אונסא שתן בית טעותהון

LXX

Vg.

7b καὶ υἱὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ 7b filius ac pater eius ierunt ad puellam ut
είσεπορεύοντο πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκαην violarent nomen sanctum meum
ὅπως βεβηλώσωσιν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ
αὐτῶν 8 καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες 8et super vestimentis pigneratis
σχοινίοις παραπετάσματα ἐποίουν ἐχόμενα accubuerunt iuxta omne altare et vinum
τοῦ θυσιαστηρίου καὶ οἶνον ἐκ damnatorum bibebant in domo Dei sui
συκοφαντιῶν ἔπινον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ
αὐτῶν

1.1.2. Am 4,1

TM

שְׁמַעוּ הַדְבָר הַזֶּה פְּרוֹת הַבְּשֵׁן אֲשֶׁר בְּהַר שְׁמֵרוֹן הַעֲשִׂקוֹת הַלֵּים
הַרְצִצוּת אֲבִיוֹנִים הָאִמְרַת לְאֲדֹנֵיהֶם הַבִּיאָה וְנִשְׁתָּה

Tg.

קבילו פתגמא הדין עתירי נכסיא דבכרכא דשומרון דעשקיין
מסכיניא ואנסיין חשיכיא דאמריין לרבונהון אשלטונא וניבוז

LXX

Vg.

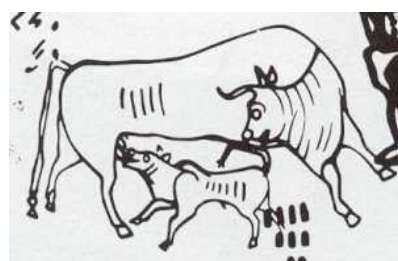
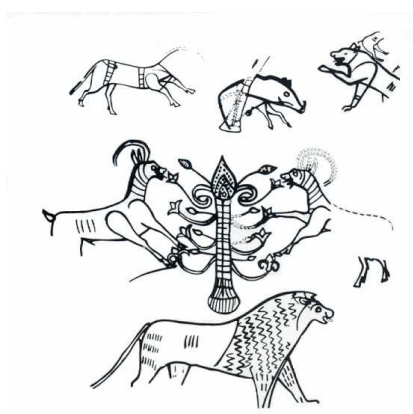
ἀκούσατε τὸν λόγον τοῦτον δαμάλεις τῆς audite verbum hoc vaccae pingues quae
Βασανίτιδος αἰ ἐν τῷ ὄρει τῆς Σαμαρείας estis in monte Samariae quae calumniam
αἰ καταδυναστεύουσαι πτωχοὺς καὶ facitis egenis et confringitis pauperes quae
καταπατοῦσαι πένητας αἰ λέγουσαι τοῖς dicitis dominis vestris adferte et bibemus
κυρίοις αὐτῶν ἐπίδοτε ἡμῖν ὅπως πίωμεν

§ III 1

KUNTILLET 'AJRUD

Dibujo de un posible *marzeaḥ* en el centro religioso de Kutnillet 'Ajrud (Ḥorvat Teiman), Sinaí, 800 a.C.

Pithos A

1.2. *Marzeaḥ* en Oseas

1.2.1. Os 4,16-19. La propuesta de Glangloff – Haelewyck 1995

TM

16 כִּי כָפְרָה סוּרָה סָרַר יִשְׂרָאֵל עֵתָה יָרְעִם יְהוָה כְּכֹבֶשׂ בְּמִרְחָב

17 חָבוּר עֲצָבִים אֶפְרָיִם הִנְחִילוּ

18 סָר סָבָאָם הִזְנָה הִזְנוּ אָהָבוּ הָבוּ קֶלֶוֹן מִנְּנִיָּה

19 צָרַר רוּחַ אוֹתָהּ בְּכַנְפֶיהָ וַיִּבְשּׁוּ מִזִּבְחוֹתָם

Tg.

16 ארי כתורא דאתפטים ובעט כין מריד בסגי טובא ישראל כען ידברינון יוי כאימר

בבקעא

17 אתחברו לטעותא בית ישראל שבקו להון ית פולחני

18 שלטוניהון אסגיאו שיריאן מן אונים בכין טעו אתפניאו בתר זנותא רחימו

דייתי להון קלנא רברביהון

19 עובדי רברביהון לא תקנין כמא דלית אפשר למצר רוח בכנף כען איתי

עליהון סנאה ויבהתון מאוגרי טעותהון

LXX

Vg.

16 ὅτι ὡς δάμαλις παροιστρῶσα 16 quoniam sicut vacca lasciviens declinavit
παροίστησεν Ἰσραηλ νῦν νεμήσει αὐτοὺς Israhel nunc pascet eos Dominus quasi
κύριος ὡς ἀμνὸν ἐν εὐρυχώρῳ 17 agnum in latitudine 17 particeps idolorum
μέτοχος εἰδώλων Ἐφραιμ ἔθηκεν ἑαυτῷ Ephraim dimitte eum 18 separatum est
σκάνδαλα 18 ἠρέτισεν Χαναναίους convivium eorum fornicatione fornicati
πορνεύοντες ἐξεπόρνευσαν ἠγάπησαν sunt dilexerunt adferre ignominiam
ἀτιμίαν ἐκ φρυάγματος αὐτῆς² 19 protectores eius 19 ligavit spiritus eam in
συστροφή πνεύματος σὺ εἶ ἐν ταῖς alis suis et confundentur a sacrificiis suis
πτέρυξιν αὐτῆς καὶ καταισχυθήσονται ἐκ
τῶν θυσιαστηρίων αὐτῶν

² En la ed. de Ralphs αὐτῶν, pero se prefiere αὐτῆς como el Códice Vaticano.

§ III 2

DIOSAS ALADAS Y ARMADAS

Estela de Anat en Ugarit

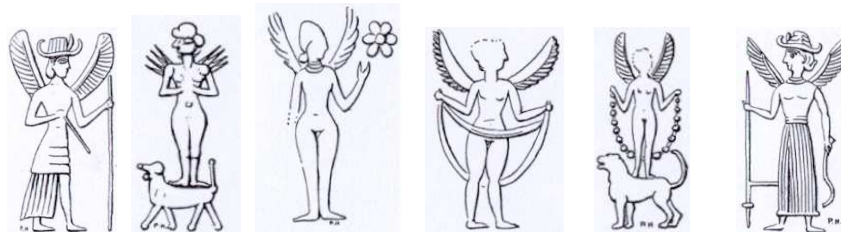
Relieve de marfil de la base de un mueble Ugarit-Ras Shamra, 1550-1200/1150 a.C.

Detalles de un cilindro asirio

Diosa desnuda alada

Detalles de los cilindros sirios

1.2.2. Os 9,1-7. Una sugerencia de Peckham (1987) sobre el *marzeah*

TM

- 1 אֶל־תִּשְׂמַח יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּיל כְּעַמִּים כִּי זָנִיתָ מֵעַל אֱלֹהֶיךָ אֶהְבֵּת אֶתְנֶן עַל כָּל־נִגְנוֹת הַגָּן
- 2 גֵּן נִקְבַּ לֹא יִרְעֵם וְתִירוֹשׁ יִכְחַשׁ בָּהּ
- 3 לֹא יִשְׁבוּ בְּאֶרֶץ יְהוָה וְשָׁב אֲפָרִים מִצְרִים וּבָאֲשׁוּר טָמֵא יֹאכְלוּ
- 4 לֹא־יִסְכּוּ לִיהוָה בֵּן וְלֹא יִעֲרְבוּ־לוֹ זִבְחֵיהֶם כָּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם כָּל־אֲכָלֵיו יִטְמְאוּ כִּי־לֶחֶם לִנְפֹשׁ לֹא יָבֹא בֵּית יְהוָה
- 5 מִה־תַּעֲשׂוּ לְיוֹם מוֹעֵד וּלְיוֹם חַג־יְהוָה
- 6 כִּי־הִנֵּה הִלְכוּ מִשְׁדֵּי מִצְרַיִם תִּקְבְּצֵם מִן־תִּקְבְּרֵם מִחֲמַד לְכַסְפָּם קְמוּשׁ יִיָּקֶשׁ חוֹת בְּאֶהְלִיֵּהֶם
- 7^{a-c} בָּאוּ יְמֵי הַפְּקָדָה בָּאוּ יְמֵי הַשְּׁלֵם יִדְעוּ יִשְׂרָאֵל

Tg.

- 1 לֹא תַחֲדוֹן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא תְבוּעוֹן כְּנֻמוֹסֵי עַמְמֵי אַרִי טַעִיתוֹן מִבְּתַר פִּלְחָנָא דְאַלְהֵכוֹן רַחֲמִיתוֹן לְמַפְלַח לְטַעוֹתָא עַל כָּל אִידְרֵי עֵיבוֹר
- 2 מֵאִידְרָא וּמִמְעַצְרָא לֹא יִתְזַנּוֹן וְחֲמֵרָא לֹא יִסּוּפִיק לְהוֹן
- 3 לֹא יִתְבוֹן בְּאַרְעֵי שְׁכִינְתָא דִּיּוּ וְיִתְבוֹן דְּבֵית אַפְרַיִם לְמִצְרַיִם לְאַתּוֹר יַגְלוֹן מִסָּאב יִיכְלוֹן
- 4 לֹא נִסְכוֹן קִדְּם יוּי נִסְכִּין דְּחֵמֵר לֹא יִתְקַבְּלוֹן לְרַעוּא קוֹרְבַּנְהוֹן וְדְבַחִיהוֹן כְּלַחִים מִרְחַק לְהוֹן כָּל דִּיִּכְלַנְיָה יִסְתָּאב אַרִי קֹרְבַּנְהוֹן עַל נַפְשָׁהוֹן לֹא מִכְּפַר עֲלִיהוֹן בֵּית מִקְדָּשָׁא דִּיּוּ
- 5 מָא תַעֲבַדוֹן לְיוֹם מוֹעֵדָא וּלְיוֹם חַגָּא דִּיּוּ
- 6 אַרִי הָא יַגְלוֹן מִן קִדְּם בּוֹזוּיִן לְמִצְרַיִם יִתְכַנְשׁוֹן לְמַפִּיס יִתְקַרְבוֹן בֵּית חַמְדָּת כַּסְפָּהוֹן קִרְסוּלִין יִשְׁרוֹן חַתּוּלִין בְּבִירְנִיתְהוֹן
- 7^{a-c} אַתּוּ יוּמֵי סוּעֵרְנָא אַתּוּ יוּמֵי תַשְׁלַמַּת חוּבִין יִדְעוֹן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל...

LXX

Vg.

1 μὴ χαίρει Ἰσραηλ μηδὲ εὐφραίνου καθὼς 1 noli laetari Israhel noli exultare sicut
 οἱ λαοὶ διότι ἐπόρνευσας ἀπὸ τοῦ θεοῦ 2 populi quia fornicatus es a Deo tuo dilexisti
 σου ἠγάπησας δόματα ἐπὶ πάντα ἄλωνα mercedem super omnes areas tritici 2 area et
 σίτου 2 ἄλων καὶ ληνὸς οὐκ ἔγνω αὐτούς torcular non pascet eos et vinum mentietur
 καὶ ὁ οἶνος ἐψεύσατο αὐτούς 3 οὐ eis 3 non habitabunt in terra Domini
 κατώκησαν ἐν τῇ γῆ τοῦ κυρίου reversus est Ephraim Aegyptum et in
 κατώκησεν Ἐφραιμ εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐν Assyriis pollutum comedit 4 non libabunt
 Ἀσσυρίοις ἀκάθαρτα φάγονται 4 οὐκ Domino vinum et non placebunt ei
 ἔσπεισαν τῷ κυρίῳ οἶνον καὶ οὐχ ἤδυναν sacrificia eorum quasi panis lugentium
 αὐτῷ αἱ θυσίαι αὐτῶν ὡς ἄρτος πένθους omnes qui comedunt eum contaminabuntur
 αὐτοῖς πάντες οἱ ἔσθοντες αὐτὰ quia panis eorum animae ipsorum non
 μαινήσονται διότι οἱ ἄρτοι αὐτῶν ταῖς intrabit in domum Domini 5 quid facietis in
 ψυχαῖς αὐτῶν οὐκ εἰσελεύσονται εἰς τὸν die sollemni in die festivitatis Domini 6 ecce
 οἶκον κυρίου 5 τί ποιήσετε ἐν ἡμέρᾳ enim profecti sunt a vastitate Aegyptus
 πανηγύρεως καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς τοῦ congregavit eos Memphis sepeliet eos
 κυρίου 6 διὰ τοῦτο ἰδοὺ πορεύσονται ἐκ desiderabile argenti eorum urtica
 ταλαιπωρίας Αἰγύπτου καὶ ἐκδέξεται hereditabit lappa in tabernaculis eorum
 αὐτοὺς Μέμφις καὶ θάψει αὐτοὺς Μαχμας 7a-c venerunt dies visitationis venerunt dies
 τὸ ἀργύριον αὐτῶν ὄλεθρος κληρονομήσει retributionis scitote Israhel
 ἄκαινοι ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν 7a-c
 ἦκασιν αἱ ἡμέραι τῆς ἐκδικήσεως ἦκασιν
 αἱ ἡμέραι τῆς ἀνταποδόσεώς σου καὶ
 κακωθήσεται Ἰσραηλ

1.3. *Marzeah* en Isaías

1.3.1. Is 5,11-13. La propuesta de McLaughlin 2001

TM

11 הוּי מְשִׁימֵי בְּבֶקֶר שְׂכָר יִרְדְּפוּ מְאַחֲרֵי בְּנִשְׁף יוֹן יִדְלִיקֶם
 12 וְהָיָה כְּנוֹר וְנִבֵּל תֵּף וְחִלְלִיל נִינֹן מְשִׁתִּיהֶם וְאֵת פֶּעַל יְהוָה לֹא יִבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יְדָיו לֹא יֵדְאוּ
 13 לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי־רַעַת וּכְבוֹדוֹ מִתִּי³ רָעַב וְהִמּוֹנוּ צָחָה צָמָא

Tg.

11 יי דמקדמין בצפרא למשתי חמר עתיק רדפינ מאחרין למפטר מרמשינ על שויהון
 חמר אונסא מלהיק להון
 12 והוי על ידי כנר ונבל קתרוס ואבובא וחמרא משתיהון ובאוריתא דיי לא אסתכלו
 ועובר גבורתיה לא חזו
 13 בכין גלו עמי מידלא ידעו אוריתא ויקריהון מיתו בכפנא וסיגוייהון בבוצרתא בצחותא

LXX

Vg.

11 οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρῶτὸν καὶ τὸ 11vae qui consurgitis mane ad ebrietatem
 σικερα διώκοντες οἱ μένοντες τὸ ὄψε ὁ sectandam et potandum usque ad vesperam
 γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει 12 μετὰ γὰρ ut vino aestuetis 12cithara et lyra et
 κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ tympanum et tibia et vinum in conviviis
 αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσιν τὰ δὲ ἔργα vestris et opus Domini non respicitis nec
 κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσιν καὶ τὰ ἔργα τῶν opera manuum eius consideratis
 χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσιν 13 τοίνυν 13propterea captivus ductus est populus
 αἰχμάλωτος ὁ λαός μου ἐγενήθη διὰ τὸ μὴ meus quia non habuit scientiam et nobiles
 εἰδέειν αὐτοὺς τὸν κύριον καὶ πλῆθος eius interierunt fame et multitudo eius siti
 ἐγενήθη νεκρῶν διὰ λιμὸν καὶ δίψαν exaruit
 ὕδατος

³ En el TM: מְהִי.

§ III 3

LOS MÚSICOS DE AŠDOD

1.3.2. Is 28,1ss. La propuesta de Asen 1996

TM

- 1 הוּי עֲטָרַת גְּאוֹת שְׁפָרֵי אֶפְרַיִם וְצִיִּץ נֹבֵל צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גַּיֵּא־שָׁמְנִים הַלּוּמִי יוֹן
- 2 הִנֵּה חֶזֶק וְאַמִּץ לְאֲדָנָי כְּזֶרֶם בְּרֶד שֶׁעַר קָטַב כְּזֶרֶם מִים כְּפִירִים שֹׁטְפִים הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בְּיַד
- 3 בְּרִנְלִים תִּקְמַסְנָה עֲטָרַת גְּאוֹת שְׁפָרֵי אֶפְרַיִם
- 4 וְהִיָּתָה צִיצֵת נֹבֵל צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גַּיֵּא שָׁמְנִים כְּכַפּוּרָה בְּטָרֶם קוֹץ אֲשֶׁר יִרְאֶה
הָרָאָה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה בְּכַפּוּ יִבְלַעְנָהּ

Tg.

- 1 יי דיהיב כתרא לגיותניא טפשא רבא דישראל ויהיב מצנפתא לרשיעא דבית מקדשא
תושבחתיה דעל ריש חילא שמינא כתישי חמר
- 2 הא מחן תקיפן וחסינן אתין מן קדם יוי כזרמית ברד בעלעול רוח כזרמית מיין
תקיפין שטפין כין ייתון עליהון עממיא ויגלונון מארעהון לארע אוחרי בחוביא
דבידיהון
- 3 ברגלין יתדש כתרא דגיותניא טפשא רבא בישראל
- 4 ויהי דיהיב מצנפתא לרשיעא דבית מקדשא תושבחתיה דעל ריש חילא שמינא כבכרא
עד לא קיטא דאם יחזי דחזי יתה כאילו היא בידיה יבלעינה

LXX

1 οὐαὶ τῷ στεφάνῳ τῆς ὑβρεως οἱ μισθωτοὶ Ἐφραιμ τὸ ἄνθος τὸ ἐκπεσὸν ἐκ τῆς δόξης ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ παχείος οἱ μεθύοντες ἄνευ οἴνου 2 ἰδοὺ ἰσχυρὸν καὶ σκληρὸν ὁ θυμὸς κυρίου ὡς χάλαζα καταφερομένη οὐκ ἔχουσα σκέπην βία καταφερομένη ὡς ὕδατος πολὺ πλῆθος σῦρον χώραν τῇ γῇ ποιήσει ἀνάπαυσιν ταῖς χερσίν 3 καὶ τοῖς ποσίν καταπατηθήσεται ὁ στέφανος τῆς ὑβρεως οἱ μισθωτοὶ τοῦ Ἐφραιμ 4 καὶ ἔσται τὸ ἄνθος τὸ ἐκπεσὸν τῆς ἐλπίδος τῆς δόξης ἐπ' ἄκρου τοῦ ὄρους τοῦ ὑψηλοῦ ὡς πρόδρομος σύκου ὁ ἰδὼν αὐτὸ πρὶν ἢ εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβεῖν θελήσει αὐτὸ καταπιεῖν

Vg.

¹vae coronae superbiae ebriis Ephraim et flori decidenti gloriae exultationis eius qui erant in vertice vallis pinguiissimae errantes a vino ²ecce validus et fortis Domini sicut impetus grandinis turbo confringens sicut impetus aquarum multarum inundantium et emissarum super terram spatiosam ³pedibus conculcabitur corona superbiae ebriorum Ephraim ⁴et erit flos decidens gloriae exultationis eius qui est super verticem vallis pinguium quasi temporaneum ante maturitatem autumnii quod cum aspexerit videns statim ut manu tenuerit devorabit illud

1.3.3. Is 28,7ss. De la sugerencia de Pope 1972 (= 1977 = 1981) a la propuesta de McLaughlin 2001

TM

7 וְגַם־אֱלֹהִים בֵּינוֹן שָׁנוּ וּבִשְׂכָר תָּעוּ כֹהֵן וְנָבִיא שָׁנוּ בַשֶּׂכֶר נִבְלְעוּ מִן־חִינּוֹן תָּעוּ מִן־הַשֶּׂכֶר
שָׁנוּ בְּרֵאָה פָּקוּ פְּלִילִיָה
8 כִּי כָל־שְׁלֻחֹנֹת מְלֹאוֹ קִיא צָאָה בְּלִי מְקוֹם

Tg.

7 וְאִף אֵלֶיךָ בַחֲמָרָא רוּוּ וּבַעֲתִיקָא אִסְתַּלְעֲמוּ כַהֵין וּסְפֵר רוּוּ מִן עֲתִיק אִסְתַּלְעֲמוּ
מִן חֲמַר טַעוּ מִן עֲתִיק אִתְפְּנִיאוּ בַתֵּר מִיכַל בְּסִים טַעוּ דִּינְהָא
8 אִרִי כָל פְּתוּרְהוֹן מִלָּן מִיכַל מַגְעַל וּמִשְׁקָץ לִית לְהוֹן אִתֵּר דְנָקִי מִן אוּנִיס

LXX

7 οὗτοι γὰρ οἴνω πεπλανημένοι εἰσὶν ἐπλανήθησαν διὰ τὸ σικερα ἱερεὺς καὶ προφήτης ἐξέστησαν διὰ τὸν οἶνον ἐσείσθησαν ἀπὸ τῆς μέθης τοῦ σικερα ἐπλανήθησαν τοῦτ' ἔστι φάσμα 8 ἀρὰ ἔδεται ταύτην τὴν βουλὴν αὕτη γὰρ ἡ βουλὴ ἔνεκεν πλεονεξίας

Vg.

7verum hii quoque prae vino nescierunt et prae ebrietate erraverunt sacerdos et propheta nescierunt prae ebrietate absorti sunt a vino erraverunt in ebrietate nescierunt videntem ignoraverunt iudicium 8omnes enim mensae repletae sunt vomitu sordiumque ita ut non esset ultra locus

1.3.4. Is 56,9-57,13. Una sugerencia de Jackson 1974

Is 56,9-12; 57,8-9

TM

- 9 כל חֵיתוֹ שָׂדֵי אֶתְיוּ לֶאֱכֹל כָּל-חֵיתוֹ בַּיַּעַר
- 10 צִפּוֹ⁴ עוֹרִים כָּלֵם לֹא יָדְעוּ כָּלֵם כָּלָבִים אֱלֹמִים לֹא יוֹכְלוּ לִנְבַח הַיּוֹם שִׁכְבִּים אֶהְבִּי לָנוּם
- 11 וְהַכְּלָבִים עוֹיֵנֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שִׁבְעָה וְהִמָּה רַעִים לֹא יָדְעוּ הָבִין כָּלֵם לְדַרְכָּם פָּנוּ אִישׁ לְבַצְעוּ מִקְצָהוּ
- 12 אֶתְיוּ אֶקְחֶה-יָיִן וְנִסְבָּאָה שִׁכָּר וְהִיָּה כְּזֶה יוֹם מָחָר גָּדוֹל יִתֵּר מְאֹד
- 8 וְאַחַר הַהֵלֶת וְהַמְזוּזָה שָׁמַת זְכֹרֹנָךְ כִּי מֵאֵתִי גֵלִית וְתַעֲלִי הַרְחֲבֵת מִשְׁכַּבְךָ וְתַכְתֵּלְךָ מִהֵם אֶהְבֵּת מִשְׁכַּבְּךָ יָד חַיִּית
- 9 וְתִשְׁרִי לְמִלְךָ בְּשֶׁמֶן וְתִרְבִּי רִקְחֶיךָ וְתִשְׁלַחֵי צִרְיֶךָ עַד-מִרְחֹק וְתִשְׁפִּילֵי עַד-שְׂאוֹל

Tg.

- 9 כל מלכי עממיא דמתכנשין לאעקא לך ירושלם בגויך יתרמון יהון מיכל לחית ברא תסבע מנהון חית חורשא
- 10 סכואיהון סמן כלהון לא ידעין כלהון מדעם כלבין חרשין לא יכלין למיבח נימין שכבין רחמין למדמך
- 11 וכלביא תקיפי נפשן לא ידעין למסבע ואנון מבאשין לא ידעין לאסתכלא כלהון גבר לקביל אורחיה גלו גבר למיבו ממוניה דישראל
- 12 אמרין אתיו ונסבי חמר ונתרוי מן עתיק ותהי שירותנא דמחר טבא מדיומא דין סגיאא לחדא
- 8 ואחורי דשא ומזוזתא שוית דוכרן טעותיך הוית דמיא לאתתא דרחימתא על בעלה

⁴ Qere: צפוי

וטעת בתר נוכראין אפתית אתר בית משרך וגורת לך מנהון קים רחמת אתר בית
משכבהון אתר בחרת

9 כד עבדת לך אוריתא אצלחת במלכותא וכד אסגית לך עובדין סגיאה משריתך
ושלחת אנגדיך עד מרחיק ואמאיכת תקיפי עממיא עד לשאול

LXX

9 πάντα τὰ θηρία τὰ ἄγρια δεῦτε φάγετε
πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ 10 ἴδετε ὅτι
πάντες ἐκτετύφλωνται οὐκ ἔγνωσαν
φρονῆσαι πάντες κύνες ἐνεοί οὐ
δυνήσονται ὑλακτεῖν ἐνυπνιαζόμενοι
κοίτην φιλοῦντες νυστάξαι 11 καὶ οἱ
κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ οὐκ εἰδότες
πλησμονήν καὶ εἰσιν ποιηροὶ οὐκ εἰδότες
σύνεσιν πάντες ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν
ἐξηκολούθησαν ἕκαστος κατὰ τὸ ἑαυτοῦ

8 καὶ ὀπίσω τῶν σταθμῶν τῆς θύρας σου
ἔθηκας μνημόσυνά σου ὧς ὅτι ἐὰν ἀπ'
ἐμοῦ ἀποστῆς πλεῖον τι ἕξεις ἠγάπησας
τοὺς κοιμωμένους μετὰ σοῦ 9 καὶ
ἐπλήθυνας τὴν πορνείαν σου μετ' αὐτῶν
καὶ πολλοὺς ἐποίησας τοὺς μακρὰν ἀπὸ
σοῦ καὶ ἀπέστειλας πρέσβεις ὑπὲρ τὰ ὄρια
σου καὶ ἀπέστρεψας καὶ ἐταπεινώθης ἕως
ἄδου

Vg.

9omnes bestiae agri venite ad devorandum
universae bestiae saltus 10speculatores eius
caeci omnes nescierunt universi canes muti
non valentes latrare videntes vana
dormientes et amantes somnia 11et canes
inpudentissimi nescierunt saturitatem ipsi
pastores ignoraverunt intellegentiam
omnes in viam suam declinaverunt
unusquisque ad avaritiam suam a summo
usque ad novissimum 12venite sumamus
vinum et impleamur ebrietate et erit sicut
hodie sic et cras et multo amplius

57 8et post ostium et retro postem posuisti
memoriale tuum quia iuxta me
discoperuisti et suscepisti adulterum
dilatasti cubile tuum et pepigisti cum eis
dilexisti stratum eorum manu aperta 9et
ornasti te regi unguento et multiplicasti
pigmenta tua misisti legatos tuos procul et
humiliata es usque ad inferos

1.4. Marzeah en Ezequiel

1.4.1. Ez 8,7-13. La propuesta de Ackerman 1989 = 1992

TM

- 7 וַיָּבֹא אֵלַי אֶל-פֶּתַח הַחֲצַר וְאָרְאָה וְהִנֵּה חֲרָאֶחֶד בְּקִיר
- 8 וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּן-אָדָם חֲתַרְנָא בְּקִיר וְאֶחָתֵר בְּקִיר וְהִנֵּה פֶתַח אֶחָד
- 9 וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא וּרְאֵה אֶת-הַתּוֹעֵבוֹת הַרְעוֹת אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים פֹּה
- 10 וַאֲבֹא וְאָרְאָה וְהִנֵּה כָל-תְּבֻנֹת רָמָשׁ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ וְכָל-גְּלוּלֵי בַיִת וְיִשְׂרָאֵל מִחֻקָּה
עַל-הַקִּיר סָבִיב סָבִיב
- 11 וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזְקֵנֵי בֵית-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאזְנִיחוּ בְּנִשְׁפָן עִמָּד בְּתוֹכָם עֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְאִישׁ
מִקְטָרְתוֹ בְּיָדוֹ וְעֵתֵר עֲנַן-הַקְּטָרֶת עֲלֶיהָ
- 12 וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִית בְּן-אָדָם אֲשֶׁר זָקְנֵי בֵית-יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֲשֶׁךְ אִישׁ בְּחֻדְרֵי מִשְׁכְּבוֹתוֹ
כִּי אֹמְרִים אֵין יְהוָה רָאָה אֲתָנוּ עֹזֵב וְהִנֵּה אֶת-הָאָרֶץ
- 13 וַיֹּאמֶר אֵלַי עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֻלוֹת אֲשֶׁר-הֵמָּה עֹשִׂים

Tg.

- 7 ואעיל יתי לתרע דרתא וחזית והא חורא חד בכותלא
- 8 ואמר לי בר אדם חתור כען בכתלא וחתרית בכתלא והא תרעא חד
- 9 ואמר לי עול וחזי ית תועיבתא בישתא דאנון עבדין כא
- 10 ועלית וחזית והא כל דמות רחיש ובעירא שקוצין וכל טעותא דפלחין
להון בית ישראל מצירין על כותלא סחור סחור
- 11 ושבעין גברא מסבי בית ישראל ויאזניה בר שפן קאים ביניהון קימין קדמיהון וגבר
מחתיניה דקטורתא בידיה וטור ענן קטורתא סליק
- 12 ואמר לי החזיתא בר אדם דסבי בית ישראל עבדין בקבלא גבר באידרון בית משכביה
ארי אמרין לא גלן עובדנא קדם יוי רחיק יוי ית יתבי ארעא
- 13 ואמר לי עוד תתוב תחזי תועיבן רברבן דאנון עבדין

LXX

7 καὶ εἰσήγαγέν με ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῆσ
 ἀύλης 8 καὶ εἶπεν πρὸσ με υἱὲ ἀνθρώπου
 ὄρυξον καὶ ὄρυξα καὶ ἰδοὺ θύρα μία 9
 καὶ εἶπεν πρὸσ με εἴσελθε καὶ ἰδὲ τὰσ
 ἀνομίας ἃσ οὗτοι ποιοῦσιν ὧδε 10 καὶ
 εἰσήλθον καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ μάταια
 βδελύγματα καὶ πάντα τὰ εἶδωλα οἴκου
 Ἰσραὴλ διαγεγραμμένα ἐπ' αὐτοῦ κύκλω 11
 καὶ ἑβδομήκοντα ἄνδρες ἐκ τῶν
 πρεσβυτέρων οἴκου Ἰσραὴλ καὶ Ἰεζονιασ ὁ
 τοῦ Σαφαν ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰστήκει πρὸ
 προσώπου αὐτῶν καὶ ἕκαστοσ θυμιατήριον
 αὐτοῦ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ καὶ ἡ ἀτμίσ τοῦ
 θυμιάματοσ ἀνέβαινεν 12 καὶ εἶπεν πρὸσ
 με υἱὲ ἀνθρώπου ἑώρακασ ἃ οἱ
 πρεσβύτεροι τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ ποιοῦσιν
 ἕκαστοσ αὐτῶν ἐν τῷ κοιτῶνι τῷ κρυπτῷ
 αὐτῶν διότι εἶπαν οὐχ ὄρα ὁ κύριοσ
 ἐγκαταλέλοιπεν κύριοσ τὴν γῆν 13 καὶ
 εἶπεν πρὸσ με ἔτι ὄψει ἀνομίας μείζονασ
 ἃσ οὗτοι ποιοῦσιν

Vg.

7et introduxit me ad ostium atrii et vidi et
 ecce foramen unum in pariete 8et dixit ad
 me fili hominis fode parietem et cum
 perfodissem parietem apparuit ostium
 unum 9et dixit ad me ingredere et vide
 abominationes pessimas quas isti faciunt
 hic 10et ingressus vidi et ecce omnis
 similitudo reptilium et animalium
 abominatio et universa idola domus Israhel
 depicta erant in pariete in circuitu per
 totum 11et septuaginta viri de senioribus
 domus Israhel et Hiezonias filius Saphan
 stabat in medio eorum stantium ante
 picturas et unusquisque habebat turibulum
 in manu sua et vapor nebulae de ture
 consurgebat 12et dixit ad me certe vides fili
 hominis quae seniores domus Israhel
 faciunt in tenebris unusquisque in
 abscondito cubiculi sui dicunt enim non
 videt Dominus nos dereliquit Dominus
 terram 13et dixit ad me adhuc conversus
 videbis abominationes maiores quas isti
 faciunt

1.4.2. Ez 39,17-20. Una sugerencia de Irwin 1995

TM

17 וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֹמֵר לְצַפּוֹר כָּל־פֶּנֶף וְלִכְלַל חַיַּת הַשָּׂדֶה הַקִּבְּצוּ וּבֹאוּ
הָאֶסְפוּ מִסְבִּיב עַל־זִבְחִי אֲשֶׁר אָנִי זֹבַח לָכֶם זֹבַח גְּדוֹל עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר וּשְׂתִיתֶם
דָּם

18 בָּשָׂר גְּבוּרִים תֹּאכְלוּ וְדַם־נְשִׂאֵי הָאָרֶץ תִּשְׁתּוּ אֵילִים פְּרִים וְעִתוּדִים פְּרִים מְרִיאֵי בָשָׂן כָּל־ם
19 וְאֶכְלֶתֶם־חֵלֶב לְשִׁבְעָה וּשְׂתִיתֶם דָּם לְשִׁפְרוֹן מִזִּבְחֵי אֲשֶׁר־זִבַּחְתִּי לָכֶם
20 וּשְׁבַעְתֶּם עַל־שְׁלַחְנֵי סוּס וְרֶכֶב גְּבוּר וְכָל־אִישׁ מִלְחָמָה נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה

Tg.

17 וְאֵת בֶּר אָדָם כַּדָּנָן אָמַר יוֹי אֱלֹהִים אֵימַר לְעוֹפֵא צַפֵּר כָּל דַּפְרַח וְלִכְלַל חַיַּת
בְּרָא אֲתַכְנֹשׁוּ וְאֵיתוּ אֲתַקְרְבוּ מִסַּחֲוֹר סַחֲוֹר עַל קַטְלֵי דַאנָא קַטִּיל לְכוּן קַטוּל סְגִי
עַל טוּרֵי יִשְׂרָאֵל וְתִיכְלוּן בַּסְרָא וְתַשְׁתּוּן דַּמָּא
18 בַּסַּר גִּיבְרִין תִּיכְלוּן וְדַם רַבְרְבִי אַרְעָא תַשְׁתּוּן מַלְכִין שְׁלַטוּנִין וְטוּרְנִין גִּיבְרִין
עַתִּירֵי נַכְסִיא כוּלְהוּן
19 וְתִיכְלוּן תַרְבָּא לְמַסְבַּע וְתַשְׁתּוּן דַּמָּא לְרוּיָא מְבַסַּר קַטִּילִין דַּאנָא קַטִּיל לְכוּן
20 וְתַסְבַּעוּן עַל טוּרֵי עַמִּי בַסַּר סוּסוֹן וְרַתְכִין גִּיבְרִין וְכָל גְּבַרֵי עַבְדֵי קַרְבָּא אָמַר יוֹי
אֱלֹהִים

LXX

17 καὶ σὺ υἱὲ ἀνθρώπου εἰπὸν τάδε λέγει κύριος εἰπὸν παντὶ ὀρνέῳ πετεινῷ καὶ πρὸς πάντα τὰ θηρία τοῦ πεδίου συνάχθητε καὶ ἔρχεσθε συνάχθητε ἀπὸ πάντων τῶν περικύκλω ἐπὶ τὴν θυσίαν μου ἣν τέθεικα ὑμῖν θυσίαν μεγάλην ἐπὶ τὰ ὄρη Ἰσραὴλ καὶ φάγεσθε κρέα καὶ πίεσθε αἷμα 18 κρέα γιγάντων φάγεσθε καὶ αἷμα ἀρχόντων τῆς γῆς πίεσθε κριοῦς καὶ μόσχους καὶ τράγους καὶ οἱ μόσχοι ἐστεατωμένοι πάντες 19 καὶ φάγεσθε στέαρ εἰς πλησμονὴν καὶ πίεσθε αἷμα εἰς μέθην ἀπὸ τῆς θυσίας μου ἧς ἔθυσα ὑμῖν 20 καὶ ἐμπλησθήσεσθε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἵππον καὶ ἀναβάτην γίγαντα καὶ πάντα ἄνδρα πολεμιστὴν λέγει κύριος

Vg.

17tu ergo fili hominis haec dicit Dominus Deus dic omni volucris et universis avibus cunctisque bestiis agri convenite properate concurrite undique ad victimam meam quam ego immolo vobis victimam grandem super montes Israhel ut comedatis carnes et bibatis sanguinem 18carnes fortium comedetis et sanguinem principum terrae bibetis arietum agnorum et hircorum taurorumque altilium et pinguium omnium 19et comedetis adipem in saturitate et bibetis sanguinem in ebrietate de victima quam ego immolabo vobis 20et saturabimini super mensam meam de equo et de equite forti et de universis viris bellatoribus ait Dominus Deus

2. Una nueva propuesta: 2Re 9,30-37. Una escenografía del *marzeah*

TM

- 30 וַיָּבֹא יְהוּא יִזְרְעֵאלָהּ וַאֲיִזְבֵּל שָׁמְעָה וַתֵּשֶׁם בַּפֶּה עֵינֶיהָ וַתִּיטֵב אֶת־רֵאשָׁהּ
וַתִּשְׁקֶף בְּעַד הַחֲלוֹן
- 31 וַיְהוּא בָּא בְּשַׁעַר וַתֹּאמֶר הַשְּׁלוֹם זְמַרְיָה הֲרַג אֶדְנִי
- 32 וַיֵּשָׂא פָנָיו אֶל־הַחֲלוֹן וַיֹּאמֶר מִי אֲתִי מִי וַיִּשְׁקִיפוּ אֵלָיו שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה סָרִיסִים
- 33 וַיֹּאמֶר שְׁמִטָּהוּ⁵ וַיִּשְׁמְטוּהָ וַיִּזְ מִדְּמָהּ אֶל־הַקִּיר וְאֶל־הַסּוּסִים וַיִּרְמְסֶנָּה
- 34 וַיָּבֹא וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר פְּקֻדוֹנָא אֶת־הָאֲרוּרָה הַזֹּאת וַקְּבֹרֶהָ כִּי בַת־מֶלֶךְ הִיא
- 35 וַיֵּלְכוּ לַקְּבֻרָה וְלֹא־מָצְאוּ בָּהּ כִּי אִם־הִגְלִגְלַת וְהִרְגְּלוּם וַכְּפֹת הַיָּדַיִם
- 36 וַיֵּשְׁבוּ וַיִּגְדּוּ לוֹ וַיֹּאמֶר דְּבַר־יְהוָה הוּא אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד־עַבְדּוֹ אֵלֶיהָ הַתִּשְׁבִּי
לֵאמֹר בַּחֲלֹק יִזְרְעֵאל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת־בֶּשֶׂר אֲיִזְבֵּל
- 37 וְהָיְתָ⁶ נִבְלַת אֲיִזְבֵּל כְּדָמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלֹק יִזְרְעֵאל אֲשֶׁר לֹא־יֹאמְרוּ זֹאת אֲיִזְבֵּל

Tg.

- 30 וַאֲתָא יְהוּא לִיזְרַעְאֵל וַאֲיִזְבֵּל שְׁמַעְתָּ וַכַּחֲלַת בְּצַדִּידָא עֵינָהּ וַתְּקִינַת יַת
רִישָׁהּ וַאֲסַתְכִּיאַת מִן חֲרַכָּא
- 31 וַיְהוּא עַל בַּתְרַעְא וַאֲמַרְתָּ הַשְּׁלָם זְמַרְיָה קַטִּיל רְבוּנִיָּה
- 32 וַזְקַף אַפּוּהִי לַחֲרַכָּא וַאֲמַר מִן הַכָּא מִן וַאֲסַתְכִּיאָא לֹוֹתִיָּה תְרִין תַּלְתָּה גּוּאִין
- 33 וַאֲמַר מַגְרוּהָּא וּמַגְרוּהָּא וּנְדָא מַדְמָה עַל כַּתְלָא וְעַל סְסוּתָא וּדְשׁוּהָּא
- 34 וְעַל וַאֲכַל וַשְׁתִּי וַאֲמַר סַעְרוּ כַעַן יַת אַרְוֹרְתָא הַדָּא וַקְּבֹרוּהָּא אַרְיָ בַת מַלְכָּא הִיא
- 35 וְעִזְלוּ לַמְקַבְרָהּ וְלֹא אֲשַׁכְחוּ בָּהּ אֱלֹהִין גַּלְגַּלְתָּא וְרַגְלִיא וּפְסַת יַדִּיא
- 36 וַתְּבוּ וַחֲוִיאָו לִיָּהּ וַאֲמַר פַּתְגְּמָא דִּיזִי הוּא דְמַלִּיל בְּיַד עַבְדִּיָּה אֵלֶיהָ דַּמְתְּשׁוּב
לְמִימְרָא בַּאֲחַסְנַת יִזְרַעְאֵל יִיכְלוֹן כַּלְבִּיאַת יַת בַּסְרָא דַּאֲיִזְבֵּל
- 37 וַתְּהִי נִבְלַתָּא דַּאֲיִזְבֵּל כְּזִיבַל מַבְדַּר עַל אַפִּי חַקְלָא בַּאֲחַסְנַת יִזְרַעְאֵל דְּלֹא

⁵ שְׁמִטָּהּ: Q⁶ וְהָיְתָה: Q

למדין דא איבול

LXX

30 καὶ ἦλθεν Ιου εἰς Ιεζραελ καὶ Ιεζαβελ ἤκουσεν καὶ ἐστιμίσατο τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς καὶ ἠγάθυνεν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ διέκυψεν διὰ τῆς θυρίδος 31 καὶ Ιου εἰσεπορεύετο ἐν τῇ πόλει καὶ εἶπεν εἰ εἰρήνη Ζαμβρι ὁ φοινητῆς τοῦ κυρίου αὐτοῦ 32 καὶ ἐπῆρεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἰς τὴν θυρίδα καὶ εἶδεν αὐτὴν καὶ εἶπεν τίς εἶ σύ κατάβηθι μετ' ἐμοῦ καὶ κατέκυψαν πρὸς αὐτὸν δύο εὐνοῦχοι 33 καὶ εἶπεν κυλίσατε αὐτὴν καὶ ἐκύλισαν αὐτὴν καὶ ἐρραντίσθη τοῦ αἵματος αὐτῆς πρὸς τὸν τοῖχον καὶ πρὸς τοὺς ἵππους καὶ συνεπάτησαν αὐτὴν 34 καὶ εἰσῆλθεν Ιου καὶ ἔφαγεν καὶ ἔπιεν καὶ εἶπεν ἐπισκέψασθε δὴ τὴν κατηραμένην ταύτην καὶ θάψατε αὐτὴν ὅτι θυγάτηρ βασιλέως ἐστίν 35 καὶ ἐπορεύθησαν θάψαι αὐτὴν καὶ οὐχ εὔρον ἐν αὐτῇ ἄλλο τι ἢ τὸ κρανίον καὶ οἱ πόδες καὶ τὰ ἴχνη τῶν χειρῶν 36 καὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ καὶ εἶπεν λόγος κυρίου ὃν ἐλάλησεν ἐν χειρὶ δούλου αὐτοῦ Ηλίου τοῦ Θεσβίτου λέγων ἐν τῇ μερίδι Ιεζραελ καταφάγονται οἱ κύνες τὰς σάρκας Ιεζαβελ 37 καὶ ἔσται τὸ θνησιμαῖον Ιεζαβελ ὡς κοπρία ἐπὶ προσώπου τοῦ ἀγροῦ ἐν τῇ μερίδι Ιεζραελ ὥστε μὴ εἰπεῖν αὐτοῦς

Vg.

30venit Hieu Hiezhahel porro Hiezabel introitu eius audito depinxit oculos suos stibio et ornavit caput suum et respexit per fenestram 31ingredientem Hieu per portam et ait numquid pax esse potest Zamri qui interfecit dominum suum 32levavitque Hieu faciem suam ad fenestram et ait quae est ista et inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi 33at ille dixit eis praecipitate eam deorsum et praecipitaverunt eam aspersusque est sanguine paries et equorum ungulae qui conculcaverunt eam 34cumque ingressus esset et comederet bibissetque ait ite videte maledictam illam et sepelite eam quia filia regis est 35cumque issent ut sepelirent eam non invenerunt nisi calvariam et pedes et summas manus 36reversique nuntiaverunt ei et ait Hieu sermo Domini est quem locutus est per servum suum Heliam Thesbitem dicens in agro Hiezhahel comedent canes carnes Hiezabel 37et erunt carnes Hiezabel sicut stercus super faciem terrae in agro Hiezhahel ita ut praetereuntes dicant haecine est illa Hiezabel

Ιεζαβελ

§ III 4

LA MUJER EN LA VENTANA

Palacio de Nimrud

CAPÍTULO IV

Testimonios sobre el marzeaḥ de épocas persa, helenística y romana

1. Textos de época persa-helenística

1.1. Un papiro moabita de los ss.VII-VI a.C.(?)

Texto de la bula

למלך / אכת

Texto del papiro

כה אמרו אלהן לסרא לך המרוח והרחין וה

בית וישעא רחק מהם ומלכא השלש

1.2. El ostrakon de Elefantina (s.V a.C.)

1 על חגי אמרת

2 לאשון על כסף

3 מרוחא כן אמר

4 לי לם לאיתו

5 כען אנתננה

6 להגי או

7 יגדל דבר

8 עלוהי

9 וינתנהי

10 לכם

1.3. Los testimonios fenicios

1.3.1. La copa de bronce (s.IV a.C.)

קבעם אנהן II ערבת למרוזח שמש

1.3.2. La tarifa de Marsella (*CIS I 165 = KAI 69*; ss. IV-III a.C.)

16 כל מזורח וכל שפח וכל מרוזח אלם וכל אדמם אש יזבח [ ]

17 האדמם המת משאת על זבח אחד כמדת שת בכתב[ת] [ ]

1.3.3. La inscripción de El Pireo (*KAI 60*)

1 בים 4 למרוזח בשת 14 לעם צדן תם בד צדנים בן אספת לעטר

2 אית שמעבעל בן מגן אש נשא הגו על בת אלם ועל מבנת חצר בת אלם

3 עטרת חרץ בדרכמם 20 למחר כ בן אית חצר בת אלם ופעל אית כל

4 אש עלתי משרת אית רעת ז לכתב האדמם אש נשאם לן על בת

5 אלם עלת מצבת חרץ ויטנאי בערפת בת אלם ען אש לכנת גו

6 ערב עלת מצבת ז ישאן בכסף אלם בעל צדן דרכמם 20 למחת

7 לכן ידע הצדנים כ ידע הגו לשלם חלפת אית אדמם אש פעל

8 משרת את פן גו

Τὸ κοινοῦ τῶν Σιδωνίων

Διοπέιθ(η) Σιδώνιοι

2. Textos de época romana

2.1. Testimonios nabateos

2.1.1. La inscripción de Petra (s.I a.C.)

דכיר עבדו בר וקיהאל וחברוהי מרוח עבדת אלהא

2.1.2. Inscripciones de 'Avdat

7a

1 דנה מדדא

2 די קרב

7b

1 - - - - 1

2 רב מרוחא

7c

1 שלם

8

1 דנה מדדא די [קרב ל ---]

2 בר אדרמו וחברוהי [בני מרוחא בירח ---]

3 שנת 18 למראנא רב[אל מלכא מלך נבטו]

4 די אחיי ושיזב [עמה]

9b

1

2 וחברוהי

3 בני מרוחא בירח

4 סיון שנת ---

10

1 דנה מדדא [די קרב] ..טו בני . ה .

2 דה [וחברוהי] בני מרוחא דנא מרוח

3 דושרא אלה גאיא בשנת יה(?)

4 ...אל לרבאל מלכא מלך נבטו די אחיי ושיזב עמה

2.2. Testimonios de Palmira

2.2.1. Inscripciones

PAT 0991

1 בריח אדר שנת 300 ...]

2 כמריא די בלעסתר ובעל[שמן

3 אנש מנהון יומא די יהון סמ[כי ... גברא די]

4 מרוח די יהא ברשהון למקל[ותא

5 אלא גבר די יהוא אחיד ברש[הון...

6 ס<לען> 3 צרי לדהבי ומן מנהון]...

7 באדרונא או יושט ידה על]...

- 8 ומן די יעד שביניהון יחו ל[...]
- 9 די יהוא אחיד על להבא ויהימ[...]
- 10 די הימן בשתה ואף אשרו [די ל]א ישלט אנש [...]
- 11 מומא באדרונא ומן די ימא [ל]חמן יהוב חטיא דד[ינרן ... ואף
- 12 אשרו די כל גבר מן בני עתעקב די יגנב מן בת ב[לעסתר ...
- 13 עלוהי די יחוב חטיא דדינרן לדהבא ואחר שבע [...]
- 14 יהא שליט גברא די יג[ור] למשתא בעדרונא עד די [...]
- 15 די הן יחשח אפר על ב[י]ת בל ובני עתעקב כמדי[א]...
- 16 או למנתן לבלעסתר מדען די ימד לגברא די [מרזח]...
- 17 ימד מצעת גוא על [חש]בנא ומדען אחרן לאים[...]
- 18 למבקרן ולמו[דא] מן די חטיו ולמעבד פת[...]
- 19 אנשא די שנ[...]/ר/ד ומן מן די אזל[...]
- 20 מן מן די י[...א] קדמיא די ב[...]
- 21 ודי יהו [...] אכי ינ[...]
- 22 אעל[...]
- 23 הי[...]
- 24 ל[...]

PAT 0326

- 1 בירח[ן] שבט שנת 345 עלתא דה [עברו]
- 2 בני מ[רזחא] אלן לעגלבויל ולמלכבל אלה[יא]
- 3 [וה]בי בר עתנורי עודו וחגגו בר זבדלה כמרא
- 4 [ונ]בוזבד בר מלכו מתנא ותימו בר עגילו רבבת
- 5 [ונ]מלכו בר ירחבולא חתי וירחבולא בר תימרצו

6 אברוק וזבדבול בר ידיעבל אלהו ועגילו בר

7 נורי זבדבול ומלכו בר מקימו תימעמד

PAT 0265

1 צלמא דנה די זבידא בר שערו

2 תימשמש די עבדת לה בולא

3 [לי] קרה וסהר לה ירחבול אלהא

4 ברבנות מרוזחותה די כמרי בל

5 בירח ניסן שנת 428

PAT 1357

1 [או]טקרטור קס[ר . . . . .

2 [. . . . .]. די אקים לה מלכ[ו]...

3 מתקרא מזבנא בר ב[. . . . .]

4 במרוזחותה די כמ[רא די בל . . .]. בירח אב שנת 504

PAT 0316

1 ברבנות מרוזחות שלמא בר מלכו בר בלידע [עבד צלמי]א אלן שתא

2 מן כיסה בירח ניסן שנת 514

PAT 2743

- 1 [בי]רח תשרי שנת 555
- 2 ברבנות מרוחות ירחי אגרפא ירחי
- 3 ידיעבל עגא יעת די שמש אלהיא ויתב על
- 4 קסמא שתא כלה ואסק דמרא עתיקא
- 5 לכמריא שתא כלה מן ביתה וחמר בוקין
- 6 לא איתי מן מערבא דכירין ובריכין
- 7 פרטנכס ומלכוסא בנוהי יעגילו כתובא
- 8 וזבי בר שעדא די הוא על בת דודא
- 9 וירחבולא ממזגנא ומסיענא כלהון

PAT 1358

- 1 ברבנות מרוחות חדודן סנקלטיקא
- 2 בר עגילו מקי דכירין ובריכין אנשא די
- 3 חו מהדמרין ב]בת בל מ]לא בר ירחי מלא
- 4 די הוא [. . . .]שעא בר אתעקב שעא
- 5 די הוא ע]ל [. . . אד]ר?ונא ואתעקב בר ירחי על
- 6 תונא [. . .] עגילו די הוא על אמודא
- 7 ונרקיס ועגילו בר מהרדד דהוא קים על
- 8 טליא ועגילו בר ורוד דהוא קים על אמודא
- 9 ובת נטרא ושמע טבית בירח אדר שנת 583

PAT 2812

- 1 ברבנות מרזחות ס[פ]טמ[יוס] חדודן [סנקלטיקא]
- 2 נהירא בר ספטמ[יו]ס עגילו מקי די עדר [חילא די
- 3 א[ורלינוס קסר [מ]ר[נ]א ואדמ[ר] עם ולדא . . .]
- 4 והו[א] עמהון בדי[רא בירח] אב שנת 500 + 83
- 5 ביר[ח] אדר ד[י] שנת 584
- 6 ובריכ[י]ן ו[הבי] בר [שעא] בר אתעקב
- 7 [. . .] ע[ל] ב[ו]מא[ו] . . .
- 8 . . . בר אתע[קב יר]חי די[ן] על [. . .]
- 9 ו[. . .] בר אתע[קב יר]חי על תונא ועג[ילו בר] . . .
- 10 די על ע[מ]ודא ו[. . .] על טליא
- 11 . . .
- 12 ו[ירחב]ולא בר ע[ג]ילו די[ן] על [ת] [נטר]י [ו]שמ[ע]
- 13 טבית . . .

1.2.2. Téseras

N° 2033 (R.27)

(A) כמרי די בל

(B) חירן עתנורי צלמי רב מרזחא

N° 2036 (R. 30)

(A) עוידא בר תימרצו בר עוידא רב מרזחא

N° 2037 (R.31)

(A) שלמן ירחיבולא מלכו אעבי רב מרוחא

N° 2040 (R.34)

(A) ברבנות מרוחא שלמן ירחבולא מלכו אעבי די ...

(B) שלמן

N° 2038 (R.32)

(A) בגשו חמא רב מרוחא שנת 444

N° 2039 (R.33)

(A) בולחא בר חירן רב מרוחא

(B) בולחא

N° 2041 (R.35)

(A) ירחבולא לרמן רב מרוחא[א]

(B) ירחבולא

N° 2279 (R.301)

(B) (1) בני מרוחא (2) ...נבו(?) (3) (4)

N° 2807 (Dunant n° 12)

(B) מרוח בעלתך ותימא יום 5

§ IV 1

TÉSERAS

A

B

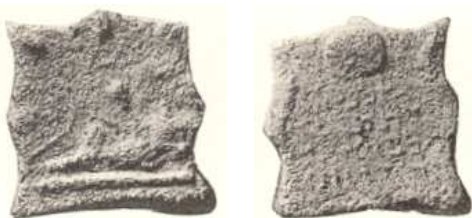
Nº 2033 (R.27)

A

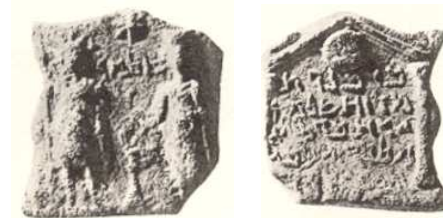
B

Nº 2036 (R. 30)

Nº 2037 (R.31)

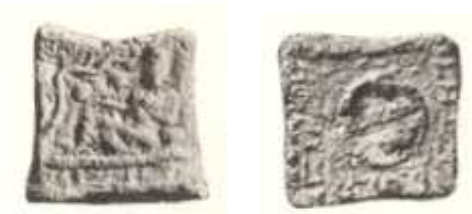
Nº 2040 (R.34)

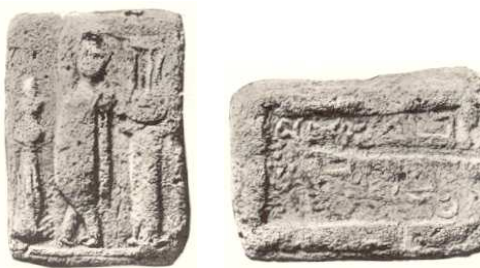
Nº 2038 (R.32)

Nº 2039 (R.33)

Nº 2041 (R.35)

Nº 2279 (R.301)

CAPÍTULO V

Testimonios griegos y judeo-helenísticos sobre el *thíasos* y otras instituciones

§ V 1

MAPA DE GRECIA

1. Ινστυτυονεσ γρυεγασ y ηελενίστικασ

1.1. Εσπάρτα y Κρητα

1.1.1. *Syssítia* εσπάρτανουσ

Hdt. I 65,5

Ὡσ γάρ ἐπετρόπευσε τάχιστα, μετέστησε τὰ νόμιμα πάντα, καὶ ἐφύλαξε ταῦτα μὴ παραβαίνειν. μετὰ δὲ τὰ ἐς πόλεμον ἔχοντα, ἐνωμοτίας καὶ τριηκάδασ καὶ συσσίτια, πρὸσ τε τούτοισι τοὺσ ἐφόρουσ καὶ γέροντασ ἔστησε Λυκοῦργουσ.

X., *Lac* V 2-7

2 Λυκοῦργουσ τοίνυν παραλαβὼν τοὺσ Σπαρτιάτασ ὥσπερ τοὺσ ἄλλουσ Ἑλληνασ οἴκοι σκηνοῦντασ, γνουσ ἐν τούτοισ πλείστα ῥαδιουργεῖσθαι εἰσ τὸ φανερόν ἐξήγαγε τὰ συσκήνια, οὕτωσ ἠγούμενουσ ἥκιστ' ἂν παραβαίνεσθαι τὰ προσταττόμενα. 3 καὶ σίτόν γε ἔταξεν αὐτοῖσ, ὡσ μήτε ὑπερπληροῦσθαι μήτε ἐνδεεῖσ γίνεσθαι. πολλὰ δὲ καὶ παράλογα γίνεταὶ ἀπὸ τῶν ἀγρευομένων° οἱ δὲ πλούσιοι ἔστιν ὅτε καὶ ἄρτον ἀντιπαραβάλλουσιν° ὥστε οὔτε ἔρημόσ ποτε ἢ τράπεζα βρωτῶν γίνεταὶ, ἔστ' ἂν διασκηνώσιν, οὔτε πολυδάπανουσ. 4 καὶ μὴν τοῦ πότου ἀποπαύσασ τὰσ ἀναγκαίασ πόσεισ, αἱ σφάλλουσι μὲν σώματα, σφάλλουσι δὲ γνώμασ, ἐφῆκεν ὁπότε διψῶη ἕκαστουσ πίνειν, οὕτω νομίζων ἀβλαβέστατόν τε καὶ ἡδιστόν ποτόν γίνεσθαι. Οὕτω γε μὴν συσκηνοῦντων πῶσ ἂν τισ ἢ ὑπὸ λιχνείασ ἢ οἰνοφυλγίας ἢ αὐτόν ἢ οἶκον διαφθεῖρειεν; 5 καὶ γάρ δὴ ἐν μὲν ταῖσ ἄλλαισ πόλεσιν ὡσ τὸ πολὺ οἱ ἡλικεσ ἀλλήλοισ σύνεισι, μεθ' ὧνπερ καὶ ἐλαχίστη αἰδῶσ παραγίνεταὶ° ὁ δὲ Λυκοῦργουσ ἐν τῇ Σπάρτῃ ἀνέμειξε παιδεύεσθαι τὰ πολλὰ τοὺσ νεωτέρουσ ὑπὸ τῆσ τῶν γεραιτέρων ἐμπειρίας. 6 καὶ γάρ δὴ ἐπιχώριον ἐν τοῖσ φιλιτίοισ λέγεσθαι ὅ τι ἂν καλῶσ τισ ἐν τῇ πόλει ποιῆσῃ: ὥστ' ἐκεῖ ἥκιστα μὲν ὕβριν, ἥκιστα δὲ παροινίαν, ἥκιστα δὲ

αίσχουργίαν καὶ αἰσχρολογίαν ἐγγίγνεσθαι. 7 ἀγαθὰ γε μὴν ἀπεργάζεται καὶ τὰδε ἢ ἔξω σίτησις· περιπατεῖν τε γὰρ ἀναγκάζονται ἐν τῇ οἴκαδε ἀφόδῳ καὶ μὴν τοῦ ὑπὸ οἴνου μὴ σφάλλεσθαι ἐπιμελεῖσθαι, εἰδότες, ὅτι οὐκ ἔνθαπερ ἐδείπνουν καταμενοῦσι· καὶ τῇ ὄρφνῃ ὅσα ἡμέρα χρηστέον· οὐδὲ γὰρ ὑπὸ φανοῦ τὸν ἔτι ἔμφρουρον ἔξεστι πορεύεσθαι.

Plu., *Lyc.* XII 2,4-6,7

[...]

2 συνήρχοντο δὲ ἀνὰ πεντεκαίδεκα καὶ βραχεῖ τούτων ἐλάττους ἢ πλείους. ἔφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν συσσίτων ἀλφίτων μέδιμνον, οἴνου χόας ὀκτώ, τυροῦ πέντε μνάς, σύκων ἡμιμναῖα πέντε, πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψωνίαν μικρὸν τι κομιδῆ νομίσματος. 4 ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις ἀπαρχὴν καὶ θηρεύσας μέρος ἔπεμψεν εἰς τὸ συσσίτιον. ἐξῆν γὰρ οἴκοι δειπνεῖν ὅποτε θύσας τις ἢ κυνηγῶν ὀψίσειε, τοὺς δὲ ἄλλους ἔδει παρῆναι.

[...]

4 Εἰς δὲ τὰ συσσίτια καὶ παῖδες ἐφοίτων, ὥσπερ εἰς διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι, καὶ λόγων ἠκροῶντο πολιτικῶν καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίας ἐώρων, αὐτοὶ τε παίζουσιν εἰθίζοντο καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. σφόδρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμματος ἀνέχεσθαι· μὴ φέροντα δὲ ἐξῆν παραιτεῖσθαι, καὶ ὁ σκώπτων ἐπέπαυτο.

5 τῶν δ' εἰσιόντων ἕκαστῳ δείξας ὁ πρεσβύτατος τὰς θύρας, "Διὰ τούτων," φησίν, "ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται." δοκιμάζεσθαι δὲ τὸν βουλόμενον τοῦ συσσιτίου μετασχεῖν οὕτω φασί. λαβῶν τῶν συσσίτων ἕκαστος ἀπομαγαλίαν εἰς τὴν χεῖρα, τοῦ διακόνου φέροντος ἄγγειον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔβαλλε σιωπῆ καθάπερ ψήφον, ὁ μὲν δοκιμάζων ἀπλῶς, ὁ δ' ἐκκρίνων σφόδρα τῇ χειρὶ πίεσας. 6 ἢ γὰρ πεπιεσμένη τὴν τῆς τετρημένης ἔχει δύναμιν. κἂν μίαν εὔρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπεισιόντα, βουλόμενοι πάντας ἠδομένους ἀλλήλοις συνεῖναι. τὸν δὲ οὕτως ἀποδοκιμασθέντα κεκαδδίσθαι λέγουσι· κάδδιχος γὰρ καλεῖται τὸ ἄγγειον εἰς ὃ τὰς ἀπομαγαλίας ἐμβάλλουσι.

τῶν δὲ ὄψων εὐδοκίμει μάλιστα παρ' αὐτοῖς ὁ μέλας ζωμός, ὥστε μηδὲ κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ παραχωρεῖν τοῖς νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τοῦ

ζωμοῦ καταχεομένους ἐστιᾶσθαι.

7 [...]

πιόντες δὲ μετρίως ἀπίασι δίχα λαμπάδος [...]

τὰ μὲν οὖν συσσίτια τοιαύτην ἔχει τάξιν.

Alcm. XIX

κλίνας μὲν ἑπτὰ καὶ τόσαι τραπέσσαι μακωνιᾶν ἄρτων ἐπιστεφοίσαι λίνω τε
σασάμω τε κῆν πελίχνας #πεδεστε# χρυσοκόλλα.

Alcm. XIX

θοίνας δὲ καὶ ἐν θιάσοισιν ἀνδρείων παρὰ δαιτυμόνεσσι πρέπει παιᾶνα
κατάρχην

Philoch., en Ath. XIV 29 (*FgrHist* 328 F 216)

Φιλόχορος δὲ φησιν κρατήσαντας Λακεδαιμονίους Μεσσηνίων διὰ τὴν
Τυρταίου στρατηγίαν ἐν ταῖς στρατείαις ἔθος ποιήσασθαι, ἂν δειπνοποιήσονται
καὶ παιωνίσωσιν, ἄιδειν καθ' ἓνα <τά> Τυρταίου: κρίνειν δὲ τὸν πολέμαρχον καὶ
ἄθλον διδόναι τῷ νικῶντι κρέας.

§ V 2

CERÁMICA LACONIA

Copa laconia, p. de Naucratis
(Mus. del Louvre E 667, París)

Copa laconia, p. de los caballeros
(Mus. Nacional. de Tarento)

1.1.2. Semejanzas entre las reuniones convivales de Esparta y Creta

Arist, *Pol.* 1272a

Plu., *Lyc.* XII 1

Έχει δ' άνΆλογον ή Κρητικη τάξις 1 ΤΆ δε συσσίτια Κρήτεσ μέν άνδρεία, πρὸσ τήν Λακωνικήν. γεωργοῦσί τε Λακεδαιμόνιοι δε φιδίτια προσαγογάρ τοίσ μέν εΐλωτεσ τοίσ δε Κρησίν ρεύουσιν, εΐτε ὡσ φιλίασ και οί περίοικοι, και συσσίτια παρ' φιλοφροσύνησ ὑπαρχόντων, άντι τοῦ λΆμφοτέρουσ εστιν, και τό γε Άρχαίον τό δ λαμβάνοντεσ, εΐτε ὡσ πρὸσ εκΆλουν οί ΛΆκωνεσ οῦ φιδίτια ΆλλΆ εὔτέλειαν και φειδῶ συνεθιζόντων. άνδρεία⁷, καθΆπερ οί Κρήτεσ, ή και οὔδέν δε κωλύει και τόν πρῶτον δήλον ὅτι εκείθεν ελήλυθεν. ετι δε τήσ εζῶθεν επικείσθαι φθόγγον, ὡσπερ ενιοί πολιτείας ή τάξις.

φασιν, εδιτίων παρΆ τήν δίαιταν και τήν εδωδην λεγομένων.

Str. X 4,18

τήν τε ὄρχησιν τήν παρΆ τοίσ Λακεδαιμονίοισ επιχωριΆζουσαν και τουσ ρυθμοῦσ και παιΆνασ τουσ κατΆ νόμον Άδομένουσ και Άλλα πολλΆ τῶν νομίμων ΚρητικΆ καλείσθαι παρ' αυτοίσ ...

⁷ En la ed. de Rackham 1967: άνδρια

1.1.3. Conexión con el mundo semítico

Arist, *Pol.* 1272b

Πολιτεύεσθαι δὲ δοκοῦσι καὶ Καρχηδόνιοι καλῶς καὶ πολλὰ περιττῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, μάλιστα δ' ἓνια παραπλησίως τοῖς Λάκωσιν. αὐταὶ γὰρ αἱ τρεῖς πολιτεῖαι ἀλλήλαις τε συνέγγυς πῶς εἰσι καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἢ τε Κρητικὴ καὶ ἡ Λακωνικὴ καὶ τρίτη τούτων ἢ τῶν Καρχηδονίων [...]
ἔχει δὲ παραπλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτεία τὰ μὲν συσσίτια τῶν ἐταιριῶν τοῖς φιδιτίοις,...

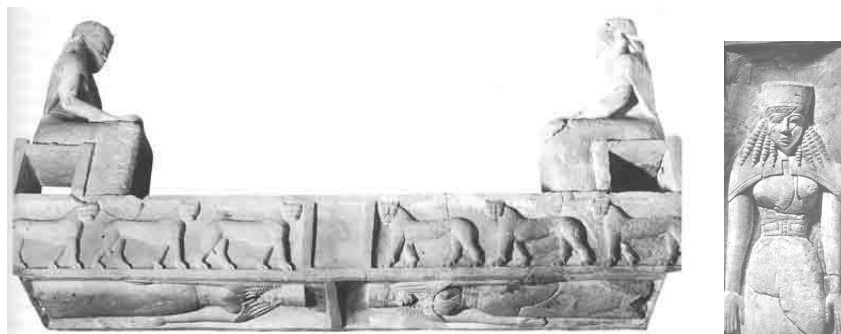
§ V 3

IMÁGENES DE CRETA (s.VII a.C.)

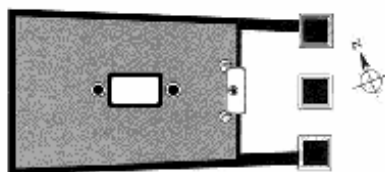

Estatua de bronce compuesta por músico con lira y acompañante, Creta, s.VII a.C.
(J. Paul Getty Museum, 90.AB.6)

§ V 4

Dintel decorado con dos diosas y panteras del templo A de Prinias, Creta
Imagen frontal de una de las diosas

Templo A de Prinias y detalle del friso con guerrero a caballo

1.2. Atenas

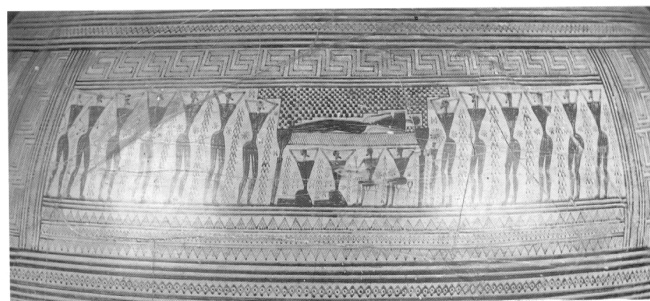
1.2.1. Iconografía

§ V 5

IMÁGENES FUNERARIAS (s.VIII a.C.)

Ánfora geométrica ática, p.de Dipylon
(Mus. Arqueológico Nacional de Atenas inv. 804)

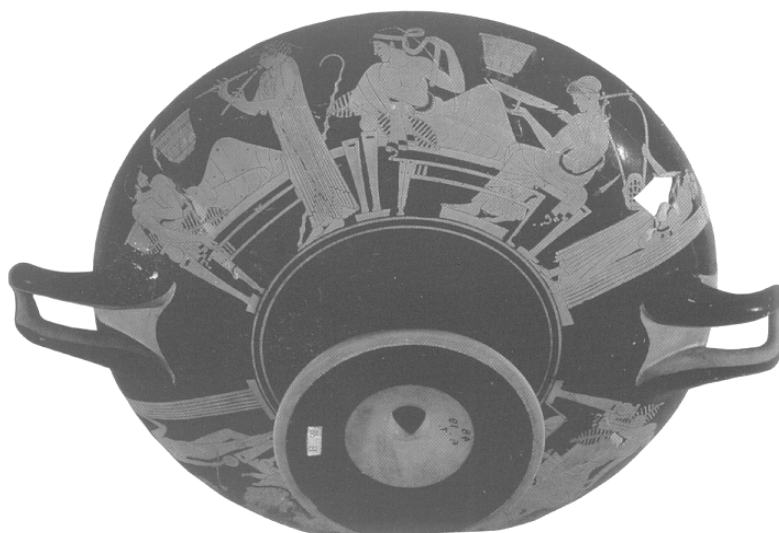
Detalle del ánfora

§ V 6

IMÁGENES DE BANQUETES

Copa ática de figuras negras
(Mus. Nacional de Tarento inv. 4479)

Kylix de figuras rojas
(Brit. Mus. De Londres E.68)

Copa ática de figuras rojas
(Mus. De Louvre en París G.469)

Copa ática de figuras rojas
(Brit. Mus. de Londres)

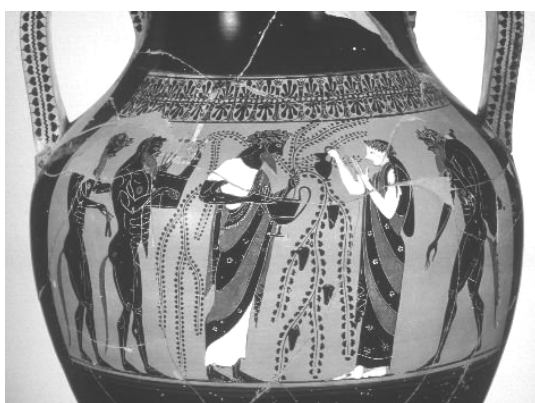
Hidria ática de figuras negras
(Berlin Staatl. Mus. Inv. 7.1890)

Cótilo ático de figuras rojas
(Kunsthist. Mus. de Viena inv. IV 3710)

§ V 7

ESCENAS DE DIONISO
EN LA CERÁMICA DE FIGURAS NEGRAS Y ROJAS

Dioniso y su *thíasos*: ménade (Ariadna?)
y tres sátiros,
figuras negras, p. de Andocides, s.VI a.C.
(Mus. del Louvre inv.204)

Dioniso, Ariadna y un sátiro,
del círculo del p. de Priamo,
figuras negras, s.VI a.C.
(Mus. Universitario de Mississippi)

Dioniso sosteniendo una copa, con un sátiro tocando el *aulós* y ménades
que llevan pieles de pantera y tirsos, kýlix del p. de Brygos, figura ática roja, s.V a.C.

Detalle: Dioniso sosteniendo un cántaro con dos ménades, una con una liebre y la otra con un cervatillo, vestidas con pieles de pantera, Figuras áticas negras del pintor y alfarero de Amasis, s.VI a.C.

Ménades con tirsos y músico con aulós, bailando alrededor de un altar con la imagen de Dioniso, figuras rojas firmadas por el alfarero Hieron y atribuidas a Macrón, s.V a.C.

1.2.1. Tipos de asociaciones

1.2.1.1. *Orgeónes*

Iust., *Dig.* XLVII 22,4

Gaius libro quarto ad legem duodecim tabularum. Sodales sunt, qui eiusdem collegii sunt: quam Graeci *ἐταιρεία* uocant. his autem potestatem facit lex pactionem quam uelint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corru<m>pant. sed haec lex uidetur ex lege Solonis tr<a>lata esse. nam illuc ita est: ἐὰν δὲ δῆμος ἢ φράτορες ἢ ἱερῶν ὀργίων ἢ γεννήται ἢ κύσσιτοι ἢ ὁμόταφοι ἢ θιασῶται ἢ ἐπὶ λείαν οἰχόμενοι ἢ εἰς ἐμπορίαν, ὅτι ἂν τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους, κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα

Philoch. en Sud. s.v. “Ὀργεῶνες”; *FGrHist* 328 F 35a

<περὶ τῶν ὀργεῶνων γέγραφε καὶ Φιλόχορος: “τοὺς δὲ φράτορας ἐπάναγκες δέχεσθαι καὶ τοὺς ὀργεῶνας καὶ τοὺς ὁμογάλακτας, οὓς γεννήτας καλοῦμεν”.

Ath.Naucr. V 186a

τῶν δὲ νῦν δείπνων προνοοῦντες οἱ νομοθέται τὰ τε φυλετικὰ [δείπνα] καὶ τὰ δημοτικὰ προσέταξαν, ἔτι δὲ τοὺς θιάσους καὶ τὰ φρατρικὰ καὶ πάλιν <τὰ> ὀργεωνικὰ λεγόμενα

Sud., s.v. “Ὀργεῶνες”; *FGrHist* 328 F 35a

Harp. s.v. “Ὀργεῶνας”

<Ὀργεῶνες> οἱ τοῖς ἰδίᾳ ἀφιδρυμένοις ... ὀργεῶνες δ’ εἰσὶν οἱ ἐπὶ τιμῇ θεῶν θεοῖς ὀργιάζοντες. ὀργιάζειν δὲ ἔστι τὰ

τῶν θεῶν ὄργια τελεῖν, τουτέστι ἢ ἡρώων συνιόντες: ὀργιάζειν γάρ ἐστι
 μυστήρια καὶ νόμιμα [...] τὸ θύειν καὶ τὰ νομιζόμενα δρᾶν
 Σέλευκος δ' ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν
 Σόλωνος Ἀξόνων ὀργεῶνάς φησι
 καλεῖσθαι τοὺς συλλόγους ἔχοντας περὶ ὀργεῶνες οἱ κατὰ δήμους ἐν τακταῖς
 τινὰς ἥρωας ἢ θεοῦς. ἡμέραις θύοντες θυσίας τινάς.

Pol. VIII 107

Sud. y Harp. s.v. “Ὀργεῶνας”

μήποτε δὲ ὕστερον νενόμισται τὸ ἐπὶ τιμῇ τινὰς τῶν ἀποθανόντων συνιέναι καὶ
 ὀργεῶνας ὁμοίως ὠνομάσθαι, ὡς ἔστι συνιδεῖν ἐκ τῶν Θεοφράστου διαθηκῶν

INSCRIPCIÓN: Ordenanza (s.III a.C.) y decreto (s.V a.C.)

[Λυσίας Περι]άνδρου Πλωθεὺς εἶπεν ἀγαθεί τύχει·
 [δεδόχθαι τ]οῖς ὀ[ργ]εῶσιν· ὅπως ἂν δι[ατηρῆται τῶν]
 [θυσιῶν ἢ κοινω]νία εἰς τὸν ἅπαντα χρό[νον τῶι κοι]
 [ν]ῶι τῶι πρὸς τοῖς Καλλιφάνους καὶ τῶ[ι τοῦ ἥρωος] Ἐ
 (5) χέλου ἀναγράψαντας τοὺς ὀφείλοντά[ς τι εἰς κοι]
 νωνίαν ἐν στήλει κιθίνει στήσαι παρὰ τ[ὸν βωμὸν]
 ἐν τῶι ἱερῶι τά τε κεφάλαια καὶ τὸν τόκο[ν ὀπόσου]
 ἂν ἔχει ἕκαστος· ἀναγράψαι δὲ καὶ τὰ ψη[φίσματα]
 τὰ ἀρχαῖα εἰς τὴν στήλην· ἐπιμεληθῆναι δ[ὲ ...]
 (10) να τῆς ἀναγραφῆς καὶ τῆς στάσεως τῆς στήλης κ[αὶ λο]
 γίσ[α]σθαι ὅ,τι ἂν εἰς ταῦτα ἀναλώσει τῶι κοινῶι. *vacat*
 ἔδοξεν τοῖς ὀργεῶσιν· τὸν ἐστιάτορα θύειν τὴν [θυσί]
 αν μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος ἐβδόμει καὶ ὀγδοεῖ ἐπ[ὶ δ]
 ἕκα· θύειν δὲ τεῖ πρώτει ταῖς ἡρώιναις χοῖρον τῶι δὲ [ἦ]
 (15) [ρ]ῶι ἱερεῖον τέλεον καὶ τράπεζαν παρατιθέναι, τεῖ δ[ὲ]
 [ὑστερ]άαι τῶι ἥρωι ἱερεῖον τέλεον· λογίζεσθαι δὲ ὅ,τι ἂν

[ἀναλ]ώσει· ἀναλίσκειν δὲ μὴ πλέον τῆσ προσόδου· [ν]
 [έμειν] δὲ τὰ κρέα τοῖσ (οις) ὀργεώσι τοῖσ παροῦσι καὶ τοῖ[ς]
 [ύοῖσ τῆν] εἰς ἡμίσειαν καὶ ταῖσ γυναιξὶ ταῖσ τῶν ὀργεώ[ν]
 (20) [ων μετ' αὐτ]οῦσ ταῖσ ἐλευθέραισ τῆν ἰσαίαν καὶ ταῖσ θυγ[α]
 [τράσι τῆν εἰς ἡμί]σειαν καὶ ἀκολουθῶι μιᾶι τῆν εἰς ἡμ[ί]
 [σειαν· παραδοῦναι δὲ τ]ῶι ἀνδρὶ τῆσ γυναικὸσ τῆν με
 [ρίδα. vacat] vacat
 [έδοξεν τοῖσ ὀργεώσιν· τὸν ἐστιά]τορα τῶν ἐπιγενομέ[ν]
 (25) [ων - - - - -]

1.2.1.2. *Koinón, thíasos, éranos*

Arist., *EN* 1160a

ἐνιαὶ δὲ τῶν κοινωνιῶν δι' ἡδονῆν δοκοῦσι γίνεσθαι, θιασῶν καὶ ἐρανιστῶν^ο
 αὐται γὰρ θυσίας ἔνεκα καὶ συνουσίας.

Ath.Naucr. VIII 362e

καλεῖται δ' ὁ αὐτὸσ καὶ ἐρανοσ καὶ θίασοσ καὶ οἱ συνιόντεσ ἐρανισταὶ καὶ
 θιασῶται.

1.2.1.3. *Thíasos mítico y thíasos real*

E., *Ba.* 55-63

ἀλλ', ὦ λιποῦσαι Τμῶλον, ἔρυμα Λυδίας,
 θίασοσ ἐμόσ, γυναῖκεσ ἄσ ἐκ βαρβάρων
 ἐκόμισα παρέδρουσ καὶ ξυνεμπόρουσ ἐμοί,

αἴρεσθε τὰπιχώρι' ἐν Φρυγῶν πόλει
 τύπανα, ῥέας τε μητρὸς ἐμὰ θ' εὐρήματα,
 βασιλείά τ' ἀμφὶ δώματ' ἐλθοῦσαι τάδε
 κτυπεῖτε Πενθέως, ὡς ὄρᾳ Κάδμου πόλις.
 ἐγὼ δὲ βάκχαις, ἐς Κιθαιρῶνος πτυχᾶς
 ἐλθὼν ἴν' εἰσί, συμμετασχῆσω χορῶν.

E., *Ba.* 73-87; 135-162

Estrofa

73 ὦ μάκαρ, ὅστις εὐδαί-
 μων τελετὰς θεῶν εἰ-
 δὼς βιοτὰν ἀγιστεύει
 καὶ θιασεύεται ψυ-
 χὰν ἐν ὄρεσσι βακχεύ-
 ων ὁσίοις καθαρμοῖσιν,
 τὰ τε ματρὸς μεγάλας ὄρ-
 για Κυβέλας θεμιτεύων
 ἀνὰ θύρσον τε τινάσσω
 κισσῶι τε στεφανωθεῖς
 Διόνυσον θεραπεύει.
 83 ἴτε βάκχαι, ἴτε βάκχαι,
 Βρόμιον παῖδα θεὸν θεοῦ
 Διόνυσον κατάγουσαι
 Φρυγίων ἐξ ὄρεων Ἑλλάδος εἰς εὐ-
 ρυχόρους ἀγυιάς, τὸν Βρόμιον°

Épodo

135 ἡδὺς ἐν ὄρεσσιν, ὅταν
 ἐκ θιάσων δρομαίων
 πέση πεδόσε, νεβρίδος ἔχων
 ἱερὸν ἐνδυτόν, ἀγρεύων

αἶμα τραγοκτόνον, ὠμοφάγον χάριν,
 ἰέμενοσ εἰσ ὄρεα
 Λύδι' ὀδ' ἔξαρχοσ Βρόμιοσ^ο
 εὐοῖ.
 142 ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, ῥεῖ δ' οἴνωι,
 ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι.
 Συρίας δ' ὡσ λιβάνου κα-
 πνὸν ὁ Βακχεὺσ ἀνέχων
 πυρσῶδη φλόγα πεύκασ
 ἐκ νάρθηκοσ αἰσσει
 δρόμῳ καὶ χοροῖσιν
 πλανάτασ ἐρεθίζων
 ἰαχαῖσ τ' ἀναπάλλων
 τρυφερόν βοστρυχον εἰσ αἰθέρα ρίπτων.
 151 ἅμα δ' ἐπ' εὐάσμασιν ἐπιβρέμει τοιάδ'
 ὦ ἴτε βάκχαι,
 ὦ ἴτε βάκχαι,
 Τμῶλου χρυσορόου χλιδά,
 μέλπετε τὸν Διόνυσον
 βαρυβρόμων ὑπὸ τυμπάνων,
 εὔια τὸν εὔιον ἀγαλλόμεναι θεὸν
 ἐν Φρυγίαισι βοαῖσ ἐνοπαῖσί τε,
 λωτὸσ ὅταν εὐκέλαδοσ
 ἱερὸσ ἱερὰ παίγματα βρέμηι σύνοχα
 φοιτάσιν εἰσ ὄροσ εἰσ ὄροσ^ο ἠδομε-
 να δ' ἄρα πῶλοσ ὅπωσ ἅμα ματέρι
 φορβάδι κῶλον ἄγει ταχύπουν σκιρτήμασι βάκχα.

E., Ba. 211-225

221 πλήρεισ δὲ θιάσοισ ἐν μέσοισιν ἰστάναι
 κρατήρασ, ἄλλην δ' ἄλλοσ' εἰσ ἐρημίαν

πτώσσουσιν εὐναίς ἀρσένων ὑπηρετεῖν,
 πρόφασιν μὲν ὡς δὴ μαινάδας θυοσκόους,
 τὴν δ' Ἀφροδίτην πρόσθ' ἄγειν τοῦ Βακχίου.

E., *Ba.* 378-385

...ὄς τάδ' ἔχει,
 θιασεύειν τε χοροῖς
 μετὰ τ' αὐλοῦ γελάσαι
 ἀποπαῦσαί τε μερίμνας,
 ὁπότεν βότρυος ἔλθη
 γάνος ἐν δαιτὶ θεῶν, κισ-
 σοφόροις δ' ἐν θαλίαις ἀν-
 δράσι κρατὴρ ὕπνον ἀμφιβάλλη.

E., *Ba.* 977-978

{Χο.} ἴτε θοαὶ Λύσσας κύνες, ἴτ' εἰς ὄρος,
 θίασον ἔνθ' ἔχουσι Κάδμου κόραι

Dittenberger, *SIG* 1109 = *IG* II (2) 1368

(1) ἀγαθῆ τύχη.
 ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρ(ρίου) Ἐπαφροδείτου, μηνὸς
 Ἐλαφηβολιῶνος ἡ' ἑσταμένου, ἀγορὰν
 συνήγαγεν πρώτως ὁ ἀποδειχθεὶς
 (5) ἱερεὺς ὑπὸ Ἀῦρ. Νεικομάχου, τοῦ ἀνθι-
 ερασαμένου ἔτη ιζ' καὶ ἱερασαμένου
 ἔτη κγ' καὶ παραχωρήσαντος ζῶντος

εἰς κόσμον καὶ δόξαν τοῦ Βακχείου
 (10) τῷ κραιτίστῳ Κλα. Ἑρώδη, ὑφ' οὗ ἀνθιερεὺς
 ἀποδειχθεῖς [ἀν]έγνω δόγματα τῶν
 ἱερασαμένων, Χρυσίππου καὶ Διονυσίου,
 καὶ ἐπαινέσαντος τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ἀρ-
 χιβάκχου καὶ τοῦ προστάτου ἐξ(εβόησαν). "τούτοις
 ἀεὶ χρώμεθα", "καλῶς ὁ ἱερεὺς", "ἀνάκτησαι
 (15) [τ]ὰ δόγματα", "σοὶ πρέπει", "εὐστάθειαν τῷ
 Βακχείῳ καὶ εὐκοσμίαν", "ἐν στήλῃ τὰ δό-
 γματα", "ἐπερώτα". ὁ ἱερεὺς εἶπεν· "ἐπεὶ καὶ
 ἐμοὶ καὶ τοῖς συιερεῦσί μο[υ] καὶ ὑ-
 μεῖν πᾶσιν ἀρέσκει, ὡς ἀξιοῦτε ἐπε-
 (20) ρωτήσομεν". καὶ ἐπηρώτησεν ὁ πρό-
 εδρος Ῥοῦφος Ἀφροδεῖσιου· "ὅτῳ δοκεῖ
 κύρια εἶναι τὰ ἀνεγνωσμένα δόγμα-
 τα καὶ ἐν στήλῃ ἀναγραφῆναι, ἀράτω
 τὴν χεῖρα". πάντες ἐπῆραν. ἐξ(εβόησαν)· "πολλοῖς
 (25) ἔτεσι τὸν κραιτίστον ἱερέα Ἑρώδη",
 "νῦν εὐτυχεῖς, νῦν πάντων πρῶτοι
 τῶν Βακχείων", "καλῶς ὁ ἀνθιερεὺς, ἡ στή-
 λῃ γενέστω". ὁ ἀνθιερεὺς εἶπε· "ἔσται ἡ
 (30) στήλῃ ἐπὶ τοῦ κείνου, καὶ ἀναγραφῆ-
 σονται· εὐτονήσουσι γὰρ οἱ προεστῶ-
 τες τοῦ μηδὲν αὐτῶν λυθῆναι".

(II) μηδενὶ ἐξέστω ἰόβακχον εἶναι, ἐὰν μὴ
 πρῶτον ἀπογράψῃται παρὰ τῷ ἱερεῖ
 (35) τὴν νενομισμένην ἀπογραφὴν καὶ
 δοκιμασθῆ ὑπὸ τῶν ἰοβάκχων ψή-
 φῳ, εἰ ἀξίος φαίνοιτο καὶ ἐπιτήδειος
 τῷ Βακχείῳ· ἔστω δὲ τὸ ἰσηλύσιον

τῷ μὴ ἀπὸ πατρὸς * ν' καὶ σπονδῆ·
 (40) ὁμοίως καὶ οἱ ἀπὸ πατρὸς ἀπογραφέ-
 σθωσαν ἐπὶ * κε' διδόντες ἡμιφόριον
 μέχρις ὅτου πρὸς γυναικας ὦσιν·
 συνίτωσαν δὲ οἱ ἰόβακχοι τὰς τε ἐνά-
 τας καὶ τὰς ἀμφιετηρίδας καὶ Βακχεῖ-
 α καὶ εἴ τις πρόσκαιρος ἑορτὴ τοῦ θεοῦ,
 (45) ἕκαστος ἢ λέγων ἢ ποιῶν ἢ φιλοτει-
 μούμενος, καταβάλλων μηριαίαν
 τὴν ὀρισθεῖσαν εἰς τὸν οἶνον φοράν·
 ἐὰν δὲ μὴ πληροῖ, εἰργέσθω τῆς στιβά-
 δος, καὶ εὐτονεῖτωσαν οἱ τῷ ψηφίσμα-
 (50) τι ἐνγεγραμμένοι, χωρὶς ἢ ἀποδημίας
 ἢ πένθους ἢ νόσου ἢ <εἰ> σφόδρα ἀνανκαῖός
 τις ἦν ὁ προσδεχθησόμενος εἰς τὴν στιβά-
 δα, κρεινάντων τῶν ἱερέων· ἐὰν δὲ ἰοβάκ-
 χου ἀδελφὸς ἰσέρχηται ψήφῳ δοκιμασθεῖς,
 (55) διδῶ * ν'· ἐὰν δὲ ἱερὸς παῖς ἐξωτικὸς καθεσ-
 θεῖς ἀναλώσῃ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ Βακχεῖον,
 ἔστω μετὰ τοῦ πατρὸς ἰόβακχος ἐπὶ μιᾷ
 σπονδῆ τοῦ πατρὸς. τῷ δὲ ἀπογραψαμένῳ
 καὶ ψηφοφορηθέντι διδῶ ὁ ἱερεὺς ἐπισ-
 (60) τολῆν ὅτι ἔστιν ἰόβακχος, ἐὰν πρῶτον
 δοῖ τῷ ἱερεῖ τὸ ἰσηλύσιον, ἐνγραφομένου
 τῆ ἐπιστολῆ τὰ χωρήσαντα εἰς τό δε(λ)τι(ον)·
 οὐδενὶ δὲ ἐξέσται ἐν τῇ στιβάδι οὔτε ἄσαι
 οὔτε θορυβῆσαι οὔτε κροτῆσαι, μετὰ δὲ
 (65) πάσης εὐκοσμίας καὶ ἡσυχίας τοὺς μερισ-
 μοὺς λέγειν καὶ ποιεῖν, προστάσσειν
 τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ἀρχιβάκχου. μηδενὶ
 ἐξέστω τῶν ἰοβάκχων τῶν μὴ συντελε-

σάντων εἷσ τε τὰσ ἐνάτασ καὶ ἀμφιετηρί-
 (70) δασ εἰσέρχεσθαι ἰσ τὴν στυβάδα μέχρἰσ ἀν
 ἐπικριθῆ ἀντῶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἢ ἀπο-
 δοῦναι ἀντὸν ἢ ἰσέρχεσθαι. μάχἠσ δὲ
 ἐάν τἰσ ἀρξῆται ἢ εὔρεθῆ τἰσ ἀκοσμῶν ἢ
 (75) ἐπ' ἀλλοτρῖαν κλἰσίαν ἐρχόμενοσ ἢ ὑβρί-
 ζων ἢ λοιδορῶν τἰνα, ὁ μὲν λοιδορη-
 θεἰσ ἢ ὑβρἰσθεἰσ παραστανέτω δύο ἐκ
 τῶν ἰοβάκκων ἐνόρκουσ, ὅτἠκου-
 σαν ὑβρἰζόμενον ἢ λοιδορούμενον,
 καὶ ὁ ὑβρίσασ ἢ λοιδορήσασ ἀποτιν[νύ]-
 (80) τω τῶ κοινῶ λεπτοῦ δρ(αχμάσ) κε', ἢ ὁ αἴτιοσ
 γενόμενοσ τῆσ μάχἠσ ἀποτιννύτω τὰσ
 αὐτάσ δρ(αχμάσ) κε', ἢ μὴ συνίτωσαν ἰσ τοὺσ
 ἰοβάκκουσ μέχρἰσ ἀν ἀποδῶσιν·
 (85) ἐάν δὲ τἰσ ἀχρἰ πληγῶν ἔλθῆ, ἀπογραφέστω
 ὁ πληγῆσ πρὸσ τὸν ἱερέα ἢ τὸν ἀνθιερέα,
 ὁ δὲ ἐπάνανκεσ ἀγορὰν ἀγέτω, καὶ ψῆ-
 φῶ οἱ ἰόβακκοἰ κρἠνέτωσαν προηγου-
 μένου τοῦ ἱερέωσ, καὶ προστειμάσθω
 πρὸσ χρόνον μὴ εἰσελθεῖν ὅσων ἀν δό-
 (90) ξῆ καὶ ἀργυρίου μέχρἰ * κε'. ἔστω δὲ
 τὰ αὐτὰ ἐπιτείμἠα καὶ τῶ δαρέντι καὶ
 μὴ ἐπεξελθόντι παρὰ τῶ ἱερεἰ ἢ τῶ
 ἀρχἰβάκκῶ, ἀλλὰ δημοσίᾳ ἐνκαλέσαν-
 τι. ἐπιτείμἠα δὲ ἔστω τὰ αὐτὰ τῶ εὐκόσ-
 (95) μῶ μὴ ἐκβαλόντι τοὺσ μαχομένουσ·
 εἰ δὲ τἰσ τῶν ἰοβάκκων, εἰδῶσ ἐπἰ τοῦ-
 το ἀγορὰν ὀφείλουσαν ἀχθῆναι, μὴ ἀ-
 παντήσῆ, ἀποτεισάτω τῶ κοινῶ λε-
 πτοῦ δρ(αχμάσ) ν'. ἐάν δὲ ἀπειθῆ πρασσόμε-

(100) νος, ἐξέστω τῷ ταμίᾳ κωλύσαι αὐτὸν
 τῆς εισόδου τῆς εἰς τὸ Βακχεῖον μέ-
 χρις ἂν ἀποδοῖ. ἐὰν δέ τις τῶν
 εἰσερχομένων τὸ ἰσηλύσιον μὴ
 διδοῖ τῷ ἱερεῖ ἢ τῷ ἀνθιερεῖ, εἰργέσ-
 (105) θω τῆς ἐστιάσεως μέχρις ἂν ἀπο-
 δοῖ, καὶ πρᾶσσέσθω ὅτῳ ἂν τρόπῳ
 ὁ ἱερεὺς κελεύσῃ. μηδεὶς δ' ἔπος
 φωνεῖτω μὴ ἐπιτρέψαντος τοῦ ἱε-
 ρέως ἢ τοῦ ἀνθιερέως, ἢ ὑπεύθυνος
 (110) ἔστω τῷ κοινῷ λεπτοῦ δρ(αχμάς) λ'.
 ὁ ἱερεὺς δὲ ἐπιτελείτω τὰς ἐθίμους
 λειτουργίας στιβάδος καὶ ἀμφιετη-
 ρίδος εὐπρεπῶς καὶ τιθέτω τὴν
 τῶν καταγωγῶν σπονδὴν στι-
 (115) βάδι μίαν καὶ θεολογίαν, ἣν ἤρ-
 ξατο ἐκ φιλοτειμίας ποιεῖν ὁ ἱε-
 ρασάμενος Νεικόμαχος. ὁ δὲ ἀρχί-
 βακχος θυέτω τὴν θυσίαν τῷ
 (120) θεῷ καὶ τὴν σπονδὴν τιθέτω
 κατὰ δεκάτην τοῦ Ἐλαφηβολι-
 ῶνος μηνός. μερῶν δὲ γεινομέ-
 νων αἰρέτω ἱερεὺς, ἀνθιερεὺς,
 ἀρχίβακχος, ταμίης, βουκολικός,
 Διόνυσος, Κόρη, Παλαίμων, Ἄφρο-
 (125) δείτη, Πρωτεύρυθος· τὰ δὲ ὀνό-
 ματα αὐτῶν συνκληρούσθω πᾶσι.
 ὅς δ' ἂν τῶν ἰοβάκχων λάχῃ κλη-
 ρον ἢ τειμὴν ἢ τάξιν, τιθέτω τοῖς ἰο-
 βάκχοις σπονδὴν ἀξίαν τῆς τάξεως,
 (130) γάμων, γεννήσεως, Χοῶν, ἐφηβείας,

πολειτείας, βραβδοφορίας, βουλείας, ά-
 θλοθεσίας, Πανελλήνος, γερουσίας,
 θεσμοθεσίας, άρχής ήσδηποτεούν,
 συνθυσίας, ειρηναρχίας, ιερονείκου,
 (135) και ει τίς τι έπι τό κρείσσον ιόβακχος ών
 τύχοιτο. εύκοσμος δε κληρούσθω ή καθισ-
 τάσθω ύπό του ήερέως, επιφέρων τώ άκοσ-
 μούντι ή θορυβούντι τον θύρσον του θε-
 ου. ώ δε άν παρατεθή ο θύρσος, επικρεί-
 (140) ναντος του ήερέως ή του άρχιβάκχου
 έξερχέσθω του ίστιατορείου. εάν δε ά-
 πειθή, αίρέτωσαν αυτόν έξω του πυλώ-
 νος οί κατασταθησόμενοι ύπό των
 ήερέων ίπποι, και έστω ύπεύθυνος
 (145) τοίς περι των μαχομένων προστεί-
 μοις. ταμίαν δε αίρείσθωσαν οί ιόβακ-
 χοι ψήφω εις διετίαν, και παραλαμβα-
 νέτω προς άναγραφήν τά του Βακχεί-
 ου πάντα, και παραδώσει όμοίως τώ
 (150) μετ' αυτόν έσομένω ταμίω· παρεχέτω δε
 οίκοθεν τό θερμόλυχνον τάς τε έ-
 νάτας και άμφιετηρίδα και στιβάδα,
 και όσαι έθιμοι του θεου ήμέραι, και
 τάς άπό κλήρων ή τειμών ή τάξε-
 (155) ων ήμέρας. αίρείσθω δε γραμμα-
 τέα, εάν βούληται, τώ ιδίω κινδύνω,
 συνεχωρήσθω δε αυτόω ή ταμιευ-
 τική σπονδή και έστω άνείσφορος
 την διετίαν. εάν δε τις τελευτή-
 (160) ση ιόβακχος, γεινέσθω στέφανος άυ-
 τώ μέχ<ρ>ι * ε', και τοίς επιταφήσασι τι-

θέσθω οἴνου κεράμιον ἔν, ὁ δὲ μὴ
ἐπιταφήσας εἰργέσθω τοῦ οἴνου.

2.1. Testimonios bíblicos: Je 16,5 y Sab 12,5

Sab 12,3-7

<p>3 καὶ γὰρ τοὺς πάλαι οἰκήτορας τῆς ἀγίας σου γῆς 4 μισήσας ἐπὶ τῷ ἔχθιστα πράσσειν ἔργα φαρμακειῶν καὶ τελετὰς ἀνοσίους 5 τέκνων τε φονὰς ἀνελεήμονας καὶ σπλαγχοφάγον ἀνθρωπίνων σαρκῶν θοῖναν καὶ αἵματος ἐκ μέσου μύστας θιάσου 6 καὶ αὐθέντας γονεῖς ψυχῶν ἀβοηθήτων ἐβουλήθης ἀπολέσαι διὰ χειρῶν πατέρων ἡμῶν 7 ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξηται θεοῦ παίδων ἢ παρὰ σοὶ πασῶν τιμιωτάτη γῆ</p>	<p>3et illos enim antiquos inhabitatores sanctae tuae terrae odiens 4quoniam odibilia tibi opera faciebant per medicamina et sacrificia injusta 5et filiorum necatores sine misericordia et comestores viscerum hominum devorationem et sanguinis a medio sacramento tuo 6et auctores parentes animarum inauxiliatarum voluisti perdere per manus parentum nostrorum 7ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei quae tibi omnium carior est terra</p>
---	--

2.2. Testimonios judeo-helenísticos

2.2.1. Thíasos según Filón de Alejandría

2.2.1.1. “Thíasos desenfrenado”

Ph., *Spec.* I 323,3-6

νύν δε συμβαίνει πολλάκις τῶν μὲν ἀγαθῶν ἀνδρῶν μηδένα μνεῖσθαι, ληστὰς δ' ἔστιν ὅτε καὶ καταποντιστὰς καὶ γυναικῶν θιάσους βδελυκτῶν καὶ ἀκολάστων, ἐπειδὴν ἀργύριον παράσχωσι τοῖς τελούσι καὶ ἱεροφαντοῦσιν.

2.2.1.2. Thíasos como “grupo de seguidores”

Ph., *Post.* 101,3-9

...ἐπειδὴ γὰρ πρῶτος καὶ μόνος τῶν ὄλων βασιλεὺς ὁ θεός ἐστι, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἄγουσα ὁδὸς ἅτε βασιλέως οὖσα εἰκότως ὠνόμασται βασιλική. ταύτην δ' ἡγοῦ φιλοσοφίαν, οὐχ ἦν μέτεισιν ὁ νῦν ἀνθρώπων σοφιστικὸς ὄμιλος-λόγων γὰρ οὗτοι τέχνας μελετήσαντες κατὰ τῆς ἀληθείας τὴν πανουργίαν σοφίαν ἐκάλεσαν ἔργῳ μοχθηρῷ θεῖον ἐπιφημίσαντες ὄνομα-, ἀλλ' ἦν ὁ ἀρχαῖος ἀσκητῶν θιάσος διήθλει, τὰς τιθασοὺς τῆς ἡδονῆς γοητείας ἀποστρεφόμενος, ἀστείως καὶ ἀσστηρῶς χρώμενος τῇ τοῦ καλοῦ μελέτῃ.

Ph., *Sac.* 7,4-6

οἱ δὲ ἀνθρώπων μὲν ὑψηγῆσεις ἀπολελοιπότες, μαθηταὶ δὲ εὐφυεῖς θεοῦ γεγονότες, τὴν ἄπονον ἐπιστήμην ἀνειληφότες, εἰς τὸ ἄφθαρτον καὶ τελεώτατον

γένος μετανίστανται κλήρον ἀμείνω τῶν προτέρων ἐνδεδεγμένοι, ὧν ὁ Ἰσαὰκ θιασώτης ἀνωμολόγηται.

Ph., *Legat.* 97,1-4

πολλάκις δὲ καὶ θώρακα ἐνδύομενος ξιφῆρης προῆει μετὰ κράνους καὶ ἀσπίδος, ἄρης ἀνακαλούμενος: καὶ παρ' ἐκάτερα οἱ ἄρεως τοῦ καινοῦ [καὶ νέου] θεραπευταὶ συμπροήεσαν, ἀνδροφόνων καὶ δημοκοίνων θίασος, ὑπηρετήσοντες κακὰς ὑπηρεσίας φονῶντι καὶ διψῶντι ἀνθρωπέου αἵματος.

Ph., *Det.* 45

Σύμφορον οὖν ἦν εὐλαβεία σωτηρίῳ ἀρετῇ χρησάμενον τὸν ἄβελ οἶκοι καταμείναι τῆς εἰς τὸν ἐριστικὸν καὶ φιλόνεικον ἀγῶνα προκλήσεως ἀλογήσαντα, μιμησάμενον Ῥεβέκκαν τὴν ὑπομονήν, ἣτις ἀπειλοῦντος Ἡσαῦ τοῦ κακίας θιασώτου τὸν ἀρετῆς ἀσκητὴν Ἰακώβ <ἀποκτενεῖν> ἀναχωρήσαι τῷ μέλλοντι ἐπιβουλεύεσθαι παραγγέλλει, μέχρις ἂν ἐκεῖνος τῆς ἐπ' αὐτῷ σχετλίου λύττης ἀνῆ.

2.2.1.3. *Thíasos* como “asociación”

Ph., *Spec.* III 169

Ἄγοραὶ καὶ βουλευτήρια καὶ δικαστήρια καὶ θίασοι καὶ σύλλογοι πολυανθρώπων ὁμίλων καὶ ὁ ἐν ὑπαίθρῳ βίος διὰ λόγων καὶ πράξεων κατὰ πολέμους καὶ κατ' εἰρήνην ἀνδράσιν ἐφαρμόζουσι, θηλείαις δὲ οἰκουρία καὶ ἡ ἔνδον μονή, ...

Ph., *Spec.* II 44

ὅσοι γὰρ ἢ παρ' Ἑλλησιν ἢ παρὰ βαρβάροις ἀσκηταὶ σοφίας εἰσὶν ἀνεπιλήπτως καὶ ἀνυπαιτίως ζῶντες, μήτε ἀδικεῖσθαι μήτε ἀνταδικεῖν αἰρούμενοι, τὰς τῶν φιλοπραγμόνων ὁμιλίας ἐκτρέπονται καὶ τὰ χωρία, ἐν οἷς ποιοῦνται τὰς διατριβάς, προβέβληνται, δικαστήρια καὶ βουλευτήρια καὶ ἀγορὰς καὶ ἐκκλησίας καὶ συνόλους ὅπου τις τῶν εἰκαιότερων ἀνθρώπων θίασος ἢ σύλλογος,

Ph., *Spec.* II 193

Μετὰ δὲ τὴν τῶν σαλπύγγων ἄγεται νηστεία ἑορτή. τάχα ἂν τις εἶποι τῶν ἑτεροδόξων καὶ ψέγειν τὰ καλὰ μὴ αἰδουμένων: ἑορτή δ' ἐστὶ τίς, ἐν ἣ μὴ συμπόσια καὶ συσσίτια καὶ ἐστιατόρων καὶ ἐστιωμένων θίασος καὶ πολὺς ἄκρατος καὶ τράπεζαι πολυτελεῖς καὶ χορηγίαι καὶ παρασκευαὶ τῶν ἐν δημοθoinίᾳ πάντων εὐφροσύναι τε καὶ κῶμοι σὺν ἀθύρμασι καὶ τωθασμοῖς καὶ παιδιὰ μετ' αὐλοῦ καὶ κιθάρας καὶ τυμπάνων τε καὶ κυμβάλων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα <κατὰ> τὸ παραλελυμένον καὶ ἐκτεθηλυμένον εἶδος μουσικῆς δι' ὧτων ἐγείρει τὰς ἀκαθέκτους ἐπιθυμίας;

Ph., *Flac.* 136-137

136 θίασοι κατὰ τὴν πόλιν εἰσὶ πολυάνθρωποι, ὧν κατάρχει τῆς κοινωνίας οὐδὲν ὑγιές, ἀλλ' ἄκρατος καὶ μέθη καὶ παροινία καὶ ἡ τούτων ἔκγονος ὕβρις: σύνοδοι καὶ κλῖναι προσονομάζονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων.

137 ἐν ἅπασιν τοῖς θιάσοις ἢ τοῖς πλείστοις ὁ Ἰσίδωρος τὰ πρωτεῖα φέρεται καὶ λέγεται ὁ συμποσίαρχος, ὁ κλινάρχης, ὁ ταραξίπολις. ...

Ph., *Prob.* 85

πρῶτον μὲν τοίνυν οὐδενὸς οἰκία τίς ἐστὶν ἰδία, ἣν οὐχὶ πάντων εἶναι κοινήν

συμβέβηκε: πρὸς γὰρ τῷ κατὰ θιάσους συνοικεῖν ἀναπέπταται καὶ τοῖς ἐτέρωθεν ἀφικνουμένοις τῶν ὁμοζήλων.

2.2.2. *Thíasos* según Flavio Josefo

I., *AI* XIV 213-216

213 Ἰούλιος Γάιος στρατηγὸς ὑπάτος Ῥωμαίων Παριανῶν ἄρχουσι βουλῇ δήμῳ χαίρειν. ἐνέτυχόν μοι οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Δήλῳ καὶ τινες τῶν παροίκων Ἰουδαίων παρόντων καὶ τῶν ἡμετέρων πρέσβεων καὶ ἐνεφάνισαν, ὡς ἡμεῖς ψηφίσματι κωλύετε αὐτοὺς τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ ἱεροῖς χρῆσθαι. 214 ἔμοι τοίνυν οὐκ ἀρέσκει κατὰ τῶν ἡμετέρων φίλων καὶ συμμάχων τοιαῦτα γίνεσθαι ψηφίσματα καὶ κωλύεσθαι αὐτοὺς ζῆν κατὰ τὰ αὐτῶν ἔθη καὶ χρήματα εἰς σύνδειπνα καὶ τὰ ἱερά εἰσφέρειν, τοῦτο ποιεῖν αὐτῶν μηδ' ἐν Ῥώμῃ κεκωλυμένων. 215 καὶ γὰρ Γάιος Καῖσαρ ὁ ἡμέτερος στρατηγὸς [καὶ] ὑπάτος ἐν τῷ διατάγματι κωλύων θιάσους συνάγεσθαι κατὰ πόλιν μόνους τούτους οὐκ ἐκώλυσεν οὔτε χρήματα συνεισφέρειν οὔτε σύνδειπνα ποιεῖν. 216 ὁμοίως δὲ καὶ γὰρ τοὺς ἄλλους θιάσους κωλύων τούτοις μόνοις ἐπιτρέπω κατὰ τὰ πάτρια ἔθη καὶ νόμιμα συνάγεσθαι τε καὶ ἐστιᾶσθαι. καὶ ἡμᾶς οὖν καλῶς ἔχει, εἴ τι κατὰ τῶν ἡμετέρων φίλων καὶ συμμάχων ψήφισμα ἐποιήσατε, τοῦτο ἀκυρῶσαι διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτῶν ἀρετὴν καὶ εὐνοίαν.

CAPÍTULO VI. Últimos testimonios sobre el *marzeaḥ*

La literatura rabínica y el mosaico de Mádaba

1. Testimonios rabínicos

1.1. ¿Fiesta fúnebre o de júbilo?

1.1.1. Contexto de duelo

BB 10a

תניא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה, שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים, שנאמר: "כה אמר ה' אל תבא בית מרוח ואל תלך לספור ואל תנדר להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה וגו' [את] החסד ואת הרחמים", "חסד" - זו גמילות חסדים, "רחמים" - זו צדקה

TJ MQ 3,5 82d

"ולחם אנשים לא תאכל". מיכן שהקטנים הולכין אצל הגדולים. ומניין שהגדולים הולכין אצל הקטנים. אמ' ר' שמואל בר רב יצחק, כת' "כי כה אמר יי' אל תבוא בית מרוח" וגו'.

Ket 69ab

שלח ליה רב ענן לרב הונא: הונא חברין, שלם! כי אתיא הא איתתא לקמך - אנבה עישור נכסי. הוה יתיב רב ששת קמיה, אמר ליה: זיל אימא ליה, ובשמתא יהא מאן דלא אמר ליה: ענן, ענן! ממקרקעי או ממטלטלי, ומאן יתיב בי מרויחא

ברישא? אזל רב ששת לקמיה דרב ענן, אמר ליה: מר - רבה, ורב הונא - רביה דרבה, ושמותי שמית מאן דלא אמר ליה, ואי לאו דשמית - לא הוה קאמינא: ענן, ענן! ממקרקעי או ממטלטלי, ומאן יתיב בי מרויחא ברישא? אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא, אמר ליה: חזי מר היכי שלח לי רב הונא: ענן ענן, ועוד מרויחא דשלח לי [לא ידענא] מאי ניהו? אמר ליה: אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה. אמר לי: הכי והכי הוה מעשה. אמר ליה: גברא דלא ידע מאי ניהו מרויחא שלח ליה לרב הונא "הונא חברין"? מאי מרויחא - אבל, דכתיב "כה אמר ה' אל תבא בית מרוח וגו'".

Ket 69b = MQ 28b

אמר רבי אבהו: מנין לאבל שמיסב בראש - שנאמר "אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם". - "ינחם" אחרים משמע! אמר רב נחמן בר יצחק: "ינחם" כתיב. מר זוטרא אמר: מהכא "זסר מרוח סרוחים", מר זח נעשה שר לסרוחים.

1.1.2. Fiesta de júbilo

TJ Ber 3,1 6a

ר' זעירא מידמך פקיד ומר. לא תקבלון עלי יומא הן אבלא למחר מזרחיא.

EstR 1,10

בימים ההם זה אחד מן המקומות שהיו מה"ש מדדין פתקין לפני הקב"ה שהיו אומרים לפניו רבש"ע בהמ"ק חרב ורשע זה יושב ועושה מרויחין. אמר להם תנו

ימים כנגד ימי' הה"ד בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת וגו'. רב חלבו אמר אללא וי היו אותן הימים. אמר רב ביבי ההם הה לאותן הימים המד"א הילילו הה ליום. א"ר יצחק נהיה לאותן הימים המד"א ונהה נהי נהיה:

EstR 3,3

ד"א גם ושתי המלכה. שמואל פתח בחומם אשית את משתיהם אמר הקב"ה כשהן באים להתחמם במלכות אשית את משתיהם אנא מגדיר ית משתותיהן והשכרתים בצרותיהם למען יעלוזו על ידי שהיו שמחים הם בחורבן הבית. אמר הקב"ה בהמ"ק חרב ורשע זה עושה מרויחין וגם ושתי הרשעה עושה מרויחין דכתיב גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים:

QoR 7,1

כת' אחד או' "וימת שמואל" וכת' אחד או' "ושמואל מת" א"ר אסי "ושמואל מת" מיתה ודאי "וימת שמואל" אין הדברים [אמורים] אלא לענין נבל שנ' "וימת שמואל" [וגו'] "ואיש במעון (ומעשהו בכרמל)" א"ר שמואל בר נחמני (הכל סופדין וטופחין על מיתת הצדיק וזה הרשע עושה לו מרויחין)

1.2. *Marzeaḥ en Šittim*

PsJ Nú 24,14.25; 25,1-3

14 וכדון האנא מתפני ואזיל לעמי איתא אימלכינך איזל זמין פונדקין ומני בהון נשיא מטעייתא זבנן מיכלא ומישת *ייא* בבציר מן טימהון וייתון עמא הדין וייכלון וישתון וירוון וישמשון עמהון ויכפרון באלקהון ויתמסרון בידך כשעא קלילא ויפלו מנהון סגיאין ברם בתר כדין עתידין הינון דישלטון בעמך

בסוף עקב יומיא

25 וקם בלעם ואזל ותב לאתריה ולחוד בלק אזל לאורחיה ואקים ית בנתהון דמדינאי בקולין מבית ישימות עד טוור תלגא והוויין זבנן זיני כיסנין בבציר מן טימהון במילכת בלעם רשיעא בפרשת אורחתא

- 1 ויתיב ישראל באתרא דהוה מתקרי שיטים על שטותא וקלקולא דהוה בהון ושריאו עמא לאופסא קדושתהון ולמפ*ער* גרמיהון לטופסא דפעור ולמטעיא בתר בנת מואבאי דמפקן ית טופסיה דפעור מתותי פסיקיהון
- 2 וקראה לעמא לדיבחי טעוותהון ואכלון עמא במרזיחיהון וסגדון לטעוותהון
- 3 ואתחברו עמא בית ישראל בבעלא פעור כמסמרא בקיסא דלא מתפרש בלא קיסמא ותקיף רוגזא דייי בישראל

SNú 131

באו וישבו להם בשטים במקום השטות באותה שעה עמדו עמונים ומואבים ובנו להם קילין מבית הישימות ועד הר השלג והושיבו שם נשים ומוכרות כל מיני בסנין והיו ישראל אוכלים ושותים באותה שעה אדם יוצא לטייל בשוק ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקנה והיתה מוכרת לו בשווי וקטנה קוראה לא ואמרה לו מבפנים בוא וקח לך בפחות והיה הוא לוקח הימנה ביום הראשון וביום השני. וביום השלישי אמרה לו היכנס לפנים וברור לך לעצמך אי אתה בן בית והוא נכנס עצלה והצרצור מלא יין אצלה מיין העמוני ועדיין לא נאסר יינן של גוים לישראל אמרה לו רצונך שתשתה יין והוא היה שותה והיה היין בוער בו ואומר לה השמע לי והיא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקין שלה ואומרת לו רבי רצונך שאשמע לך השתחוו לזה והוא אומר לה וכי לעבודא זרא אני משתחוו אמרה לו וכי מה איכפת לך אינו אלא שתגלה עצמך לו והוא מתגלה לו מיכן אמרו המפעיר עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו <והזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו> והיה היין בוער בו ואומר לה השמיעי לי ואומרת לו רצונך שאשמע

לך הנור מתורתו של משה והוא ניזור שנאמר והמה באו בעל פעור וינזדו לבושת ויהיו שקוצים כאהבם באחרונה חזרו לעשות להם מרזיחים והיו קוראות להם ואוכלים שנאמר ותקראן לעם לזבחי אלהיהם. ר' אלעזר בן שמוע אומר כשם שאי אפשר לו למסמר לפרוש מן הדלת בלא עץ כך אי אפשר להם לישראל לפרוש מן הפעור בלא נפשות.

1.3. *Marzeaḥ y maiumas*

LeR 5,3

ז'סר מרזח סרוחים, מהו 'מרזח סרוחים' - אמר ר' איבו: שלש עשרה דימסאות⁸ היה לכל שבט ושבט, ואחת לכלם, וכיון שגרמו העונות ובאו לידי עברות ומעשים רעים נטלו כלן ולא נשתיר להן אלא זו בלבד, להודיע כמה חטא גורם, לקים מה שנאמר: 'עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם',

NúR 10,3

ז'אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק' - בואו וראו: כל שבט ושבט היה לו מיומם בפני עצמו, כיון שהיה מבקש לילך למיומם שלו היה מעביר כל המרעה לפניו והיה נוטל השמן שבהם ועומד עליו ושוחטו.

[...]

מה סופן- על ידי יין נתפתו וזנו, ולכך יגלו. הדא הוא דכתיב: 'לכן עתה יגלו בראש גלים וגו'.

⁸מיומסאות en la edición de Margulies (1960).

Tanj 8,6

בא וראה כל שבט ושבט היה לו מיומם בפני עצמו כיון שהיה מבקש לצאת
למיומם שלו היה נוטל עדרו עמו כדי להיות אוכל מצאנו פטומין מנין שכן
כתיב ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק השותים במזרקי יין וראשית
שמנים ימשחו ולא נחלו על שבר יוסף. לכן עתה יגלו בראש גולים וסר מרזח
סרוחים.

TanjB 8,8

בא וראה כל שבא ושבט היה לו מיומם בפני עצמו, כיון שהיה מבקש לילך
למיומם שלו, היה נוטל עדרו עמו, כדי שיהא אוכל מן צאנו פטומין, שנאמר
ואוכלים כרים מצאן וגו' [השותים במזרקי יין]

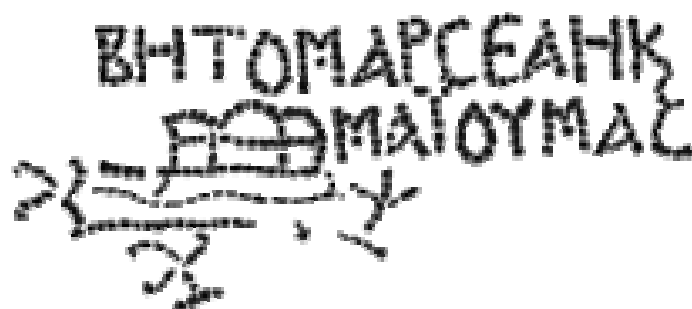
2. El mosaico de Mádaba

§ VI 1

POSIBLE LOCALIZACIÓN

SECCIÓN DEL MOSAICO

βητομαρσέα ή κ[αί] Μαιούμας

IMÁGENES Y EDICIONES UTILIZADAS

1. Imágenes⁹

§ I 1 Mapa de Israel en <http://www.proel.org/alfabetos.html>.

§ I 2 Marfiles de Samaria: leones, infante, león y esfinge en NEAEHL.

§ I 3 Fiesta de Ašurbanipal en Matthiae 1998.

§ I 4 Liras antiguas: reconstrucción en Lawergren 1998:55; músicos cautivos, monedas y sello en <http://www.rakkav.com/kdhinc/pages/instruments.htm>.

§ II 1 Ciudades semitas occidentales en <http://www.proel.org/mundo.html>.

§ II 2 Mapa de Ugarit basado en la reconstrucción de Astour 1979.

---

⁹ Todas las imágenes tomadas de páginas web se fechan entre los meses de enero a marzo de 2005.

- § III 1 Kuntillet 'Ajrud en Hadley 1987:212s.
- § III 2 Estela de Anat en Wyatt 1984:328 = <http://matrifocus.com/SAMO3/spotlight.htm>; relieve de marfil en Pope 1977:XI = <http://matrifocus.com/SAMO3/spotlight.htm>; cilindro asirio y diosa desnuda en Barrelet 1955:258; cilindros asirios en Barrelet 1955:240s.
- § III 3 Músicos de Ašdod en Dotan 1977:38s.
- § III 4 Mujer en la ventana en http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/theo/gill/th016/images/woman_window_ivory.jpg
- § IV 1 Téseras en Ingholt – Seyrig – Starcky 1955.
- § V 1 Mapa de Grecia en <http://www.proel.org/alfabetos.html>.
- § V 2 Cerámica Laconia, p. de Naucratis y p. de los caballeros en Dentzer 1982.
- § V 3 Músico y acompañante en <http://www.edu/art/collections/objects/o15113.html>.
- § V 4 Dintel decorado en <http://individual.utoronto.ca/CLA160Y/Nov15.html>; diosa en <http://classics.unc.edu/courses/clar049/Prinias.html>; templo A de Prinias en <http://individual.utoronto.ca/CLA160Y/Nov15.html>; guerrero a caballo en <http://classics.unc.edu/courses/clar049/Prinias.html>.
- § V 5 Ánfora ática y detalle en Phoca- Valavanis 1992:28 y 1992:48.
- § V 6 Copa ática en Dentzer 1982, fig. 110; kylix de figuras rojas en Phoca – Valavanis 1992:42; copas áticas en Dentzer 1982, figs. 114 y 115; hidra ática y cótilo ático en Dentzer 1982, figs. 112 y 113.

- § V 7 Dioniso y su *thíasos* – Dioniso, Ariadna y un sátiro ambos en http://www.ac-nancy-metz.fr/enseign/lettres/LanguesAnciennes/Ariane/fichiers/ariane_dionysos.htm; Dioniso sosteniendo una copa con sátiro y ménades en <http://www.utexas.edu/courses/mythmoore/imagesfiles10/images10/dioscene2.jpg>; Dioniso con dos ménades – ménades con tirsos y músico con aulós ambos en <http://www.utexas.edu/courses/mymyth/pics12/9901060032.jpg> = Simon 1981 pl.XXIII y pl.169.
- § VI 1 Mapa y mosaico en <http://www.christusrex.org/www1/ofm/mad/discussion/028discuss.html> = Piccirillo - Alliata 1999.

2. Ediciones

Alcm: PAGE 1962

Arist, *Pol*: ROSS 1964

Arist. *EN*: BYWATER 1970

Ath.Naucr: KAIBEL 1985

E., *Ba*: KOVACS 2002

EstR: MIDRASH RABBAH 1924

Hdt: GODLEY 1999

I., *AI*: MARCUS 1966

LeR / NúR: MIRKIN 1987

LXX: RALPHS 1935

MidrSam: BUBER 1965

Ph. (todas las obras): COLSON – WHITAKER – MARCUS 1929-1962

Plu. *Lyc*: PERRIN 1998

QoR: MOTOS LÓPEZ 2001

SNú: HOROVITZ 1966

Str: JONES 1969

Tanj: RAWITZAN 1971

TanjB: BUBER 1964

TB BB: STEINSALTZ 1996-1998

TB Ket: STEINSALTZ 1988

TB MQ: STEINSALTZ 1984

Tg PsJ: DÍEZ MACHO 1977

Tg: SPERBER 1959 y 1962

TJ: SUSSMANN 2001

TM: ELLIGER – RUDOLPH 1990

Vg: WEBER OSB 1975